

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ,
СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН
САЙДЫН ТУШААЛ

2019 оны 08 сарын 02 өдөр

Дугаар A/494

Улаанбаатар хот

Г Хөтөлбөр батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг, Боловсролын тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.2 дахь заалт, Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай хуулийн 9.5 дахь хэсэг, Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлогын 4.8 дахь хэсэг, "Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө батлах тухай" 2016 оны 121 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Сургуулийн өмнөх боловсролын сайжруулсан сургалтын хөтөлбөрийг нэгдүгээр, хүүхдийн хөгжлийн үнэлгээний хуудсыг хоёрдугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.
2. Сургуулийн өмнөх боловсролын сайжруулсан сургалтын хөтөлбөрийг 2019-2020 оны хичээлийн жилээс эхлэн өмчийн хэлбэр харгалзахгүй нийт цэцэрлэгийн сургалтад хэрэгжүүлсүгэй.
3. Тус хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг нэгдсэн удирдлагаар хангаж ажиллахыг Сургуулийн өмнөх боловсролын бодлогын газар /Ж.Мягмар/, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх мэргэжил арга зүйн туслалцаа үзүүлэхийг Боловсролын хүрээлэн /П.Лхагвасүрэн/, Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт /Ж.Болормаа/, хөтөлбөрийг чанартай хэрэгжүүлэхэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэхийг аймаг, нийслэлийн Боловсролын газрын дарга наарт тус тус даалгасугай.
4. Энэхүү тушаал батлагдсантай холбогдуулан Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын "Сургуулийн өмнөх боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр батлах тухай" 2015 оны А/301 дүгээр тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

0901571

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан спортын
сайдын 2019 оны 08 дугаар сарын 02-ны өдрийн
Ижил дугаар тушаалын нэгдүгээр хавсралт

НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

Монгол Улсын Боловсролын тухай хуульд “Монгол улсын боловсролын зорилго нь иргэнийг
уюн ухаан, ёс суртахуун, бие бялдрын зохих чадавхтай, хүмүүнлэг ёсыг дээдлэн сахидаг, бие
даан сурах, ажиллах, амьдрах чадвартай болгон төлөвшүүлэхэд оршино”, Сургуулийн Өмнөх
Боловсролын тухай хуульд “Сургуулийн өмнөх боловсролын зорилго нь бага наасны хүүхдийг
өөрийн онцлог, чадвар, бүтээлч үйлээрээ хөгжин, насан туршийн боловсролын суурь чадварыг
эзэмшихэд дэмжин асрах, хамгаалах, хөгжүүлэх, сургалт, үйл ажиллагаагаар сургуулийн өмнөх
боловсрол эзэмшүүлэхэд оршино” гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан “Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого”-ын
3.2-т Сургуулийн өмнөх боловсролыг “хүүхдийг сургах, сургуульд бэлтгэх” гэсэн зорилгоos
илүүтэйгээр хүний хөгжлийн үндэс, өөрийн онцлог, чадвар, бүтээлч үйлээрээ хөгжих, насан
туршийн боловсролын суурь үе хэмээн хөгжүүлнэ” гэж, Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2013
оны 327 тоот тушаалаар баталсан “Сургуулийн өмнөх боловсролын сургалтын талаар баримтлах
бодлого”-ын Нийтлэг үндэслэлд “Сургуулийн өмнөх боловсролын сургалтын талаар баримтлах
бодлого нь хурдацтайгаар өөрчлөгдөн байгаа нээлттэй, өрсөлдөөнтэй, мэдээлэлжсэн нийгэмд
зохицон амьдрах чадвартай хүүхдийг бага нааснаас нь хөгжүүлэхэд өөрийн орны уламжлал, онцлогт
тушиглэн олон улсын чиг хандлагатай нийцүүлж, эцэг эх, багш, судлаач, олон нийтийн оролцоог
ханган хамtran ажиллах зарчимд тулгуурлана”, “Сургалтын хөтөлбөрийн зорилго, агуулга, арга
зүй, хэрэглэгдэхүүн, үнэлгээ нь хүүхдийн хөгжлийн ахиц, амжилтын үр дүнд чиглэсэн, нээлттэй
байна. Цэцэрлэг сургалтын хөтөлбөрөө байгууллагынхаа үзэл баримтлалыг үндэслэн
боловсруулна” хэмээн тус тус заасны дагуу энэхүү сургалтын сайжруулсан хөтөлбөрийг
боловсруулсан болно.

Бага наасны хүүхдийн талаарх судалгааны ажил дэлхий нийтэд эрчимжиж, хүүхдийн хөгжлийн
онцлог, боломжийн талаар шинэ нотолгоо, мэдлэг, мэдээлэл бий болсоор байна.
Тухайлбал, сургуулийн өмнөх насанда хүүхдийн тархи маш эрчимтэй хөгждөг бөгөөд уян хатан
чанартай, суралцах орчин, түүнчлэн ойр дотны харилцаа нь тэдний хөгжил, төлөвшилд чухлаар
нөлөөлдөг, хүүхэд боловсролын нэг түвшнээс нөгөө түвшинд (цэцэрлэгээс сургуульд) шилжих
шилжилтийг зөв хийх нь тэдний суралцах үйлд зөрөг нелөө үзүүлж, насан туршийн амьдралын
суурь болдог гэдгийг эрдэмтэн, судлаачид баталж байна.

Мэдлэгт суурилсан нийгэм, мэдээлэл, харилцааны технологийн хурдацтай хөгжлийн энэ
эрин үед хүүхдийг бага нааснаас нь янз бүрийн мэдлэг эзэмшүүлэх гэхээс илүүтэй тэдний төрөлхийн
суралцах хүсэл эрмэлзэл, дур сонирхолд тулгуурлан, тэдэнд орчинтойгоо идэвхтэй харьцаж, өөрөө
судлан шинжилж учир холбогдлыг нь олж нээх боломж олгох, бие даан аливаа үйлийг гүйцэтгэх
чадвартай болоход нь дэмжлэг туслалцаа үзүүлэхэд түлхүү анхаарах шаардлагатай байна.

Монголчууд үр хүүхдээ сайн хүн болгон төлөвшүүлэх уламжлалт сэтгэлгээ, ёс заншилтай
ард түмэн. Эцэг эхчүүд хүүхдэдээ багаас нь эрдэнэт хүний биеийн үнэ цэнэ, нүгэл буян, үйлийн
үрийн сургаал, бусдыг энэрэн нигүүлсэх, хайрлан халамжлах, байгаль дэлхийтэйгээ зөв харьцах
арга ухаан, эцэг эх, ахмадыг хүндэтгэх, ач тусыг нь санахыг ухааруулан, сургасаар ирсэн. Энэхүү
уламжлалт арга ухаанаа эрхэмлэн хүүхэд бүрийн XYH БОЛОХ төлөвшилд илүү анхаарах нь
өнөөгийн нийгэм, хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлага болоод байна.

“Сургуулийн өмнөх боловсролын сургалтын цөм хөтөлбөр” 2015 оноос манай улсын нийт
цэцэрлэгт хэрэгжиж эхэлсэн бөгөөд 2019 оны 3 дугаар сард БСШУСЯ-аас сургалтын цөм
хөтөлбөрт хийсэн үндэсний хэлэлцүүлэг болон хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн судалгаанд үндэслэн уг
хөтөлбөрийг сайжруулан гаргаж байна.

Энэхүү сайжруулсан сургалтын хөтөлбөр нь орон нутаг, цэцэрлэгийн онцлог, давуу тал,
судалгааны шинэ ололт, багш нарын бүтээлч үйлээр баяжигдах бөгөөд багш нараас гадна
сургуульд элсэх хүртэлх наасны хүүхэдтэй эцэг эхчүүдийн хувьд хүүхдээ хөгжүүлж төлөвшүүлэхэд
нь чиглүүлэг болно.

НЭГ. СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗАРЧИМ

1. Сургалтын хөтөлбөрийн зорилго, зорилт нь хүүхдийн нас, сэтгэхүй, хөгжлийн онцлогийг харгалзсан байх;
2. Агуулга нь өргөсөн гүнзгийрэх ба залгамж холбоотой, хүүхдийн хөгжил, төлөвшлийг хангахуйц байх;
3. Хүүхэд бүртэй ажиллах арга зүйд суурилан сургалтыг уян хатан төлөвлөх, зохион байгуулах нөхцөлийг бурдүүлэхэд дэмжлэг болох;
4. Үнэлгээ нь хүүхэд бүрийн чадамжийг хөгжүүлэх, онцлогийг илрүүлж, дэмжлэг үзүүлэхүйц байх;
5. Эцэг эх, асран хамгаалагч, олон нийтийн оролцоог хангасан, цэцэрлэгийн менежмент, бие даасан байдал, багш нарын бүтээлч үйлийг дэмжсэн байх.

ХОЁР. СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ

Зорилго

Бага насын хүүхэд бүр бие, оюун ухаан, сэтгэлээр эрүүл өсөн бойжих, өөрийн онцлог, бүтээлч үйлээрээ хөгжих, бие бялдар, танин мэдэхүй, нийгэмшихүйн чадамжийг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

Зорилт

1. Хүүхэд эрүүл бие бялдартай, биенеийн хөдөлгөөнөө зохицуулан аливаа үйл ажиллагаанд идэвх сонирхолтой оролцож, болзошгүй осол гэмтлээс сэргийлэх, эрүүл амьдрах дадалтай болох;
2. Хүүхэд өөрийн болон хүмүүсийн сэтгэл хөдлөл, зан байдлыг танин мэдэх, ойлгох, сэтгэлийн хөдөлгөөн, зан, үйл, харилцаагаа зэрэгээр зохицуулан хүмүүстэй хүндэтгэлтэй харилцах;
3. Хүүхэд өөртөө итгэлтэй, зерэг зан чанартай, тууштай, суралцах сонирхолтой байх;
4. Хүүхэд хүмүүсийг сонсож, тэдэнтэй ярилцаж мэдээлэл солилцох дуртай, санаа бодол, мэдрэмж, мэдлэг төсөөллөө хэл яриагаар илэрхийлэх;
5. Хүүхэд бодит амьдралд тулгуурлаж математикийн энгийн төсөөлөлд суралцах, түүнд сонирхолтой байж, өдөр тутам хэрэглэдэг байх;
6. Хүрээлэн буй байгаль, нийгмийн орчныг сонирхож, тэдгээрийн учир шалтгаан, харилцан хамаарлыг өдөр тутмын амьдралаас танин мэдэх, орчинтойгоо зохистой харьцдаг байх;
7. Хүүхэд дурслэх урлаг, хөгжмийг сонирхож таашааж, уран сэтгэмжтэй, урлагийн үйлд бүтээлчээр оролцдог байх.

ГУРАВ. СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙН АГУУЛГА

- Сургалтын хөтөлбөрийн зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэх агуулгыг хүүхдийн хөгжлийн хүрэх үр дүнгээр тодорхойлно.
- Сургалтын хөтөлбөрийн агуулга нь бага насын хүүхдийн бие бялдар, танин мэдэхүй, нийгэмшихүйн хөгжлийг дэмжихэд чиглэсэн “хөдөлгөөн, эрүүл мэнд”, “хэл яриа”, “математикийн энгийн төсөөлөл”, “байгаль нийгмийн орчин”, “хөгжим, дүрслэх урлаг” гэсэн суралцахуйн чиглэлүүдээр хэрэгжинэ. Нийгэмшихүйн хөгжлийг “хөдөлгөөн, эрүүл мэнд”, “хэл яриа”, “математикийн энгийн төсөөлөл”, “байгаль нийгмийн орчин”, “хөгжим, дүрслэх урлаг” гэсэн суралцахуйн чиглэл бүрээр дэмжиж төлөвшүүлнэ.
- Суралцахуйн чиглэл бүрээр эзэмших чадварыг хүүхдийн нас, хөгжлийн онцлогийг харгалзсан гурван түвшнээр тодорхойлно. Хүүхдийн эзэмших чадвар тус бүр хөнгөнөөс хүнд рүү чиглэсэн гурван түвшинтэй байна. Чадваруудын “I” түвшин 2 нас, “II” түвшин 3-4 нас, “III” түвшнийг 5 настай хүүхдэд баримжаалж болно.
- Энэхүү гурван түвшин нь хүүхдийн өмнөх төсөөлөл, мэдлэг, туршлагад тулгуурлан шинэ зүйлийг мэдэх мөн тодорхой нөхцөлд хэрэглэх чадвар, хандлагыг хөгжүүлэхэд чиглэнэ.

ДӨРӨВ. СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ЗҮЙ

Сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга зүйд хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, агуулгыг хэрэгжүүлэх багшийн сургах, хөгжүүлэх, хүүхдийн сурч танин мэдэх арга, үйл үйлдлийг багтаан ойлгоно. Гэвч хүүхэд бүрийн хөгжлийн онцлог адилгүй гэдгийг багш онцгой анхаарч, хүүхдүүдийн дийлэнх нь аль түвшинд байгааг тогтоож, тэдэнд чиглэсэн үйл ажиллагааг зохион байгуулна.

Сургалтын хөтөлбөрийн агуулгыг хэрэгжүүлэхэд дараах аргуудыг хэрэглэнэ. Үүнд:

Багшлахуйн аргууд

- Тайлбарлан таниулах
- Асуулт тавих, харилцан ярилцах
- Үзүүлэн таниулах (бодит зүйл, карт, зурагт болон хөдөлгөөнт зүйлс)
- Асуудал шийдвэрлэх
- Идэвхжүүлэх арга
- Практик арга (дасгалжуулах, дагуулж хийлгэх, давтан хийлгэх арга)
- Дүрд тоглуулах арга
- Юмсыг бодитойгоор барьж, атгуулж, хүртүүлэх арга

Хүүхдийн сурч, таних мэдэх аргууд

- Сонирхож ажиглах
- Асуулт тавих, хариулах
- Даган дуурайх
- Давтах
- Тогтоох

АРГА ЗҮЙД ТАВИГДАХ ШААРДЛАГА

1. Бага насны хүүхэд дотны хүнтэйгээ бие, сэтгэлээр ойр байж, хайр халамж, хамгаалагдсан байдлыг мэдэрсэн, тайван амгалан, чөлөөтэй байх үедээ идэвхтэй суралцдаг учир сэтгэлээрээ ойр дотно байхыг эрхэмлэх;
2. Хүүхэд багш, аав, ээж болон бусадтай хамт үйл хийж, идэвхтэй харилцах үед өөрийг нь итгэлтэй хамтрагч гэдгийг хүлээн зөвшөөрч байгааг мэдэрч, аливаа зүйлийн учрыг олох, тулгарсан асуудлыг шийдвэрлэхэд шинэ зүйлийг илүү хурдтай суралцдаг тул багш, хүүхэд, эцэг эхийн хамтын үйл ажиллагааг чухалчлах;
3. Хүүхдийн сэтгэл, оюунд баяр хөөртэй, сайхан мэдрэмж төрүүлсэн үйл явдал хоногшин үлддэг. Хүүхэд аз жаргалтай, баяр баясгалантай, хөгжилтэй, сонирхолтой байвал хийж буй зүйлдээ бүхий л боломж, чадвараа дайчлан илүү бүтээлчээр суралцдаг тул аливаа үйл нь хүүхдийн сонирхол, баяр баясгаланг төрүүлэхүйц байх;
4. Хүүхэд бүхий л мэдрэхүйгээрээ мэдээлэл хүлээн авч, эргэцүүлэн бодож, туршиж судлах явцад төвлөрч, сонголт хийж, бүтээлчээр ажиллаж, асуудал шийдвэрлэх арга замаа олдог тул мэдрэхүй, бүтээлч үйлийг дэмжсэн үйл ажиллагааг төлөвлөж хэрэгжүүлдэг байх;
5. Багш хүүхдийн алдааг хүлээн зөвшөөрч, тэдэнд алдаанаас суралцах боломжийг олгох;
6. Тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхэдтэй эрэлт хэрэгцээнд нь нийцсэн ганцаарчилсан төлөвлөгөө боловсруулж ажиллах шаардлагатай.

ТАВ. СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ СУРГАЛТЫН ОРЧИН

1. Хүүхдийн орчин нь осол аюулгүй, эрүүл мэнд, хөдөлгөөн, тоглох үйлийг дэмжсэн, зэрэг харилцааг үүсгэх, эрэл хайгуул хийхэд өдөөсөн суралцахуйн хөгжлийг дэмжсэн байна.
2. Сургалтын орчин нь бие бялдар, танин мэдэхүй, нийгэмшихүйн хөгжлийг дэмжсэн суралцахуйн чиглэлүүдийн үйлийг хэрэгжүүлэх боломжтой, хүүхдийн бие махбод, сэтгэл хөдлөл, харилцаа, сэтгэн бodoх болон суралцах арга барилыг дэмжсэн, харилцан хамааралтай, уян хатан байна.
3. Сургалтын материаллаг орчин, үйлийн орчин, сэтгэл зүйн орчин нь дараах шаардлагыг хангасан байна.

Материаллаг орчин

- Хүүхэд булгээр ажиллахад хүртээмжтэй;
- Сонирхлыг татахуйц;
- Хэрэглэхэд ойр, хялбар;
- Хүүхдийн тоглонгоо суралцах хэрэгцээг хангах.

Үйлийн орчин

- Сонголт хийх боломжтой;
- Бодит үйл явцад оролцох;
- Хөдөлгөөний хэрэгцээг хангах;
- Олон талын туршлага хуримтлуулахуйц байх;
- Үйлийн эзэн, идэвхтэй харилцааг байх;
- Хангалттай цаг хугацаа олгох.

Сэтгэл зүйн орчин

- Эелдэг, дотно харилцааг бүрдүүлсэн;
- Хүүхдэд таатай, хайр халамжийг мэдрүүлэхүйц;
- Хүүхдэд баяр баясгалан төрүүлэхүйц;
- Өөрийнхөө талаар зэрэг мэдрэмж авахуйц;
- Өрөө, танхим хангалттай орон зйтай байх.

ЗУРГАА. ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН ҮНЭЛГЭЭ

Хүүхдийн хөгжлийн үнэлгээ нь хүүхэд бүрд шаардлагатай дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх, багш сургалтын агуулга, арга зүйгээ боловсронгуй болгох, эцэг эх, асран хамгаалагчид хүүхдийн хөгжил төлөвшлийн талаар бодит мэдээлэл өгөх зорилготой.

Сургуулийн өмнөх боловсролын сургалт, үйл ажиллагааны явцад хүүхдийн ойлголт төсөөлөл, мэдлэг, чадвар, дадлын үнэлгээ нь хүүхэд үйлийг гүйцэтгэхэд тулгарч буй бэрхшээл, гарч байгаа ахиц өөрчлөлт, хүүхдийн давуу талыг илрүүлэх, цаашид хэрхэн дэмжиж ажиллах арга барилаа сонгоход багшид баримжкаа болно.

Үнэлгээний зарчим

- Хүүхдийн цогц хөгжлийг хамарсан байх;
- Хүүхдийн хөгжлийн талаар бодит баримтад тулгуурласан байх;
- Тухайн хүүхдийн гүйцэтгэлийн үр дүн, ахиц өөрчлөлтийг бусадтай нь харьцуулахгүй байх;
- Өдөр тутмын үйл ажиллагааны явцад тасралтгүй, эргэх холбоотой байх;
- Хүүхдийн гүйцэтгэсэн үйлийн үр дүн, гүйцэтгэлийн явцад илэрч буй оролдлого, зүтгэл чармайлт, нягт нямбай байдал зэргийг чухалчлан үзнэ.

Үнэлгээ нь явцын болон үр дүнгийн гэсэн хоёр төрөлтэй байна.

Явцын үнэлгээгээр багш өдөр тутмын хичээл, бусад үйл ажиллагааны явцад хүүхдийн юу сурч мэдэж, чадаж, сонирхож буйг болон хөгжлийн ахиц өөрчлөлтийг, үр дүнгийн үнэлгээгээр суралцахуйн чиглэлийн түвшин бүрээр хүүхдийн эзэмшсэн чадварыг үнэлнэ. Үнэлгээ нь багшид хүүхдийг хөгжүүлж төлөвшүүлэх ажлын явц, үр дүнг хянах боломж олгоно.

Бага насны хүүхдэд гарч буй ахиц өөрчлөлтийг үнэлэх үндсэн арга нь ажиглалт байна. Багш хүүхдийн тоглох болон бусад үйлийн явцад бие бялдар, танин мэдэхүй, нийгэмшигүйн хөгжлийн тухайн үеийн байдал болон ахиц өөрчлөлтийг ажиглан тэмдэглэж баримтжуулна.

Ажиглалтад тавигдах шаардлага

- Юуг ажиглах зорилгоо тодорхойлох;
- Өдөр тутмын үйл ажиллагааны явцад хүүхдийн хийж буй үйл, илэрч буй зан ааш, сэтгэл хөдлөл зэрэг ажигласан зүйлээ тэмдэглэх;
- Тэмдэглэлд хэнийг, хаана, хэзээ ажигласныг тодорхой бичих;
- Ажиглалтын тэмдэглэл нь тухайн хүүхдийн хөгжилд дэмжлэг үзүүлэх суурь баримт болох.

Хувийн хавтас нь хүүхдийн сурч мэдсэн, чаддаг болсон зүйлийг бодитой харуулж, эцэг эх, асран хамгаалагчтай мэдээлэл солилцох үнэлгээний чухал хэрэгсэл болно. Багш хувийн хавтсыг хичээлийн жилийн туршид эцэг эх, хүүхэдтэй хамтран хөтөлнө. Энэ нь хүүхдийн ахиц өөрчлөлтийг харуулсан бүтээлүүд, фото зураг, ярилцлагын тэмдэглэл, бичлэг зэрэг олон зүйлийг агуулсан баялаг агуулгатай байна. Багш ажиглалтын тэмдэглэл, хувийн хавтас дахь баримт мэдээлэл болон үнэлгээний хуудсыг ашиглан тухайн хүүхдийн талаар цогц мэдээлэлтэй болж, үүнд тулгуурлан суралцахуйн чиглэл, үйл ажиллагааг төлөвлөнө.

Багш, эцэг эх хүүхэд бүрийн үнэлгээний мэдээллийн нууцлалыг хадгалах бөгөөд дараагийн шатны боловсролын байгууллагад шилжин суралцахад суурь материал болгон ашиглана.

Үр дүнгийн үнэлгээ нь хүүхдийн хөгжлийг илрүүлэхэд чиглэнэ. Энэ нь суралцахуйн чиглэл, түвшин бүрээр хүүхдийн эзэмшсэн чадвараар тодорхойлогдоно. Багш хүүхдийн эзэмшсэн чадвар, ахицыг жилд 2 удаа буюу намар 9-11 дүгээр сард, хавар 4-6 дугаар сард үр дүнгийн үнэлгээний хуудас ашиглан үнэлнэ.

Үнэлгээнд хэн, ямар оролцоотой байх вэ?

Цэцэрлэгийн удирдлага

- Цэцэрлэгийн эрхлэгч, багш хүүхдийг үнэлж буй байдалд зөвлөн туслах, үнэлгээний арга, хэрэгслийг ашиглахад дэмжлэг үзүүлэх;
- Цэцэрлэгийн арга зүйч, хүүхдийн хөгжлийн ахицын үнэлгээнд дүн шинжилгээ хийж үнэлэлт, дүгнэлт өгөх;
- Цэцэрлэгийн арга зүйч хүүхдийн явцын үнэлгээнд үндэслэн сургалт (хичээл), үйл ажиллагааг төлөвлөх, сургалтын орчинг бүрдүүлэхэд багшид дэмжлэг үзүүлэх.

Багш нар

- Хүүхдийн чадвар, сонирхол, бие хүний онцлог шинжийг мэдэх, ойлгох;
- Хүүхдийн бие бялдар, нийгэмшихүй, танин мэдэхийн хөгжилд гарч буй ахиц өөрчлөлтийг ажиглах арга техникийг эзэмшсэн байх;
- Хүүхдийн ялгаатай байдлыг илрүүлэх, тодорхойлох, дэмжлэг үзүүлэх;
- Эцэг эхчүүд хүүхдийнхээ талаар мэдээлэл өгч хамтран ажиллахад нь туслах;
- Хүүхдийн хэрэгцээнд нийцүүлэн сургалт (хичээл), үйл ажиллагааг төлөвлөхөд чиглэл болгох.

Эцэг эх

- Хүүхдийнхээ өсөлт, цогц хөгжлийн талаарх мэдээлэл авах, өгөх;
- Хүүхдийн хийж буй үйлийн гүйцэтгэл, үр дүнг ойлгох, ахиц өөрчлөлтийг таньж мэдэх;
- Хүүхдийн хөгжлийг дэмжих.

ДОЛОО. СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨРИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

1. Сургалтын хөтөлбөрийг цэцэрлэг бүр өөрийн үзэл баримтлалд үндэслэн боловсруулсан цэцэрлэгийн сургалтын хөтөлбөрөөр хэрэгжүүлнэ.
2. Хүүхдийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааны зорилго нь хүүхдийн хөгжлийн эрэлт хэрэгцээ, сургалтын сайжруулсан хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, агуулгатай уялдуулсан байхаар тодорхойлоно.
3. Өдрийн дэглэмийн дагуу явагдах бүхий л үйл ажиллагааг хүүхдийг хөгжүүлэх цаг гэж үзэх тул багш үйл ажиллагаа бүрийг хүүхдэд үр өгөөжтэй зохион байгуулахад анхаарч ажиллана.
4. Багш суралцахуйн чиглэл тус бүрээр сургалт (хичээл)-ын үйл ажиллагааг 7 хоногт 1 удаа зохион байгуулна.
5. Үйл ажиллагааны агуулга, арга зүй нь нээлттэй, уян хатан байна. Хүүхдийг хөгжүүлж төлөвшигүүлэх ажлыг төлөвлөхдөө суралцахуйн чиглэл тус бүрт заасан хүүхдийн хүрэх үр дүнд баримжаалж, хөгжлийг дэмжих үйлийг дэлгэрүүлэхэд анхаарна.
6. Багш хүүхдийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааг аль нэг сэдвийн дор зорилго, агуулга, арга зүй, хэрэглэгдэхүүнийг сонгож, нэгдмэл байдлаар (интеграцилан) төлөвлөж явуулна.
7. Хүүхдийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааг сургалтын зорилго, агуулга, арга, хэрэгсэл, тухайн хүүхдийн хувийн онцлогоос шалтгаалж ганцаарчилсан, хэсэгчилсэн, нийтээр зохион байгуулна.
8. Хүүхэд бүрийн хөгжлийн үнэлгээ нь тухайн хүүхдийн суралцах үйл явц, шаардлагатай дэмжлэг, үйл ажиллагааг тодорхойлж төлөвлөх суурь болно.
9. Цэцэрлэг тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхдийн ангитай эсвэл ердийн ангид тусгай хэрэгцээ шаардлагатай хүүхэдтэй бол тэдний эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн ганцаарчилсан төлөвлөгөө боловсруулж ажиллана.
10. Сургалтын хөтөлбөр нь багш, хүүхдийн харилцан идэвхтэй, бүтээлч үйлээс гадна эцэг эх, асран хамгаалагч болон нийгмийн бүлгүүдийн оролцоо, тэдний хамтын ажиллагааны үр дүнд хэрэгжинэ.

НАЙМ. БАГШ, ЭЦЭГ ЭХ, АСРАН ХАМГААЛАГЧИЙН ДЭМЖЛЭГ, ОРОЛЦОО

1. Багш нь хүүхдийн төлөө гэсэн сэтгэлтэй, тэдэнд хайртай, хүлээцтэй байхын дээр хүүхэд бүр харилцан адилгүй, давуу, сул талтай, өөрийн гэсэн зан ааштай гэдгийг хүлээн зөвшөөрч, хүндэтгэн харилцана. Багш дараах үүргийг хүлээнэ.

- Хүүхэдтэй ойр дотно байж, тэдэнд хайр халамж, хамгааллыг мэдрүүлэх

Багш хүүхэд бүрийн хүсэл, санаа бодлыг анхааран сонсож, хийж буй үйлд нь ач холбогдол өгнө. Тавьсан асуултад хариулт эрж олох, хийж буй үйлээ амжилттай гүйцэтгэхэд нь тусална, зоригжуулна, өөрийнхөө саналыг хэлнэ.

- Анги танхимаа тохижуулах

Хүүхэд идэвхтэй үйл гүйцэтгэх, чөлөөтэй хөдлөх, бусадтай харилцах, анхаарлаа төвлөрүүлэн ажиллах, амрах боломжийг бүрдүүлнэ. Тэдэнд тоглоом наадгай, сургалтын хэрэглэгдэхүүн, техник хэрэгслийг чөлөөтэй авч ашиглах боломж олгоно.

- Тоглоом болон сургалтын бусад үйл ажиллагааг төлөвлөж зохион байгуулах

Хүүхдийн тоглох явцад гаргасан сэдлийг дэмжинэ, тоглоомоо олон хувилбараар, сонирхолтой зохион байгуулахад нь сэдэл өгч дэмжинэ. Шаардлагатай тохиолдолд тоглоомын дүрмээ тохирч, хамтран зохицож тоглоход нь дэмжлэг үзүүлнэ. Цэцэрлэгийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг төлөвлөхдөө хүүхдийн хэрэгцээ, сонирхлыг харгалзан, хүүхдийн оролцоог хангана. Цэцэрлэгийн гаднах орчинд хүүхэд суралцах, туршлага хуримтлуулах үйл ажиллагааг зохион байгуулна.

- Хүүхдийг ажиглах, баримтжуулах

Хүүхэд бүрийн хөгжлийг дэмжихийн тулд багш тухайн хүүхэд хэрхэн суралцаж, хөгжиж буйг ажиглаж үнэлнэ. Хүүхдийн тавьж буй асуулт, сонирхол, тулгарч буй асуудал, сэдсэн санааг мэдэрч хүлээж авна. Хүүхэд өдөр тутмын үйл ажиллагааны явцад юу хийж, яаж тоглож, биеэ хэрхэн авч явж байгаа, хөгжилд нь ямар ахиц ажиглагдсаныг тэмдэглэнэ. Хүүхдийн гүйцэтгэсэн үлийн үр дүн (зураг, бүтээл, яриа гэх мэт)-ээр нь баримтжуулна. Түүнчлэн тодорхой зорилго, чиглэлтэй ажиглалт явуулна.

- Эцэг эх, асран хамгаалагчтай хамтран ажиллах

Эцэг эх, асран хамгаалагчдад хүндэтгэлтэй, нээлттэй, ойр дотно зэрэгээр харилцаж, ойлгон, хүлээн зөвшөөрч, эрэлт хэрэгцээ, хүсэлд нь нийцсэн үйл ажиллагаа явуулж, хүүхдийнх нь хөгжлийн талаар тогтмол ярилцан, санаа бодлыг нь хуваалцана. Эцэг эх, асран хамгаалагчдын оролцооны боломжтой, үр дүнтэй хувилбаруудыг санаачлан ажиллана.

2. Гэр бүл нь хүүхдэд өргөн хүрээтэй, удаан хугацаагаар, хамгийн хүчтэй нөлөөлдөг анхдагч боловсролын орчин бөгөөд бага насын хүүхдийн хөгжилд гэр бүл шийдвэрлэх үүрэгтэй.

Эцэг эх, асран хамгаалагчийн үүрэг оролцоо

Цэцэрлэгийн удирдлага, багш нар, эцэг эх, асран хамгаалагчдад хүүхдийнхээ хөгжил, төлөвшлийг дэмжин ажиллахад дараах чиглэлээр зөвлөн тусалж, хамтран ажиллана.

Хүүхдэээ олгох боломж

- Янз бүрийн орчин нөхцөлд туршлага хуримтлуулах (Жишээ нь: Хөдөө явах, музей үзэх);
- Үндэсний ёс заншил, гэр булийн үнэт зүйлс, өв уламжлалыг мэдэрч ойлгох, дагаж биелүүлэх;
- Харилцааны соёл, хэм хэмжээ, ёс зүйг мэдэрч дуурайх (Жишээ нь: Мэндлэх, талархах, училалт хүсэх, үнэнч, шударга байх);
- Эрүүл ахуйн хэвшил дадал эзэмших (Жишээ нь: Гар, шүдээ угаах, тогтсон цагт унтах);
- Чаддаг зүйлээ бие даан хийж дуусгах;
- Сонголт хийх, шийдвэр гаргах;
- Эрүүл, тэжээллэг хоол хүнс хэрэглэх.

Хүүхдэээ нөлөөлөх үйл

- Хүүхдээ анхааралтай сонсож, ярилцах;
- Хүүхдийнхээ асуултад ач холбогдол өгч, хариулт өгөх, хамтран хариулт олох;
- Хүүхдээ асуулт тавих, ярилцах;
- Хүүхдээ үлгэр, өгүүллэг уншиж өгөх, ярилцах;
- Унтуулахдаа “Бүүвэйн дуу” аялах;
- Хүүхдэд өгсөн амлалтаа биелүүлэх;
- Хүүхдийнхээ зурсан зураг, бүтээлүүдийг үзэж сонирхож саналаа хэлж, урам өгөх;
- Хүүхэд, багштай хамтран “Хувийн хавтас”-ыг нь баяжуулах;

- Хүүхэд бодол санаа, мэдрэмжээ зурах, урлаж бүтээх, тоглох үйлээр илэрхийлэхийг урамшуулж дэмжих;
- Хүүхэд дуулах, шүлэг унших, бүжиглэх, жүжиглэхэд нь талархах, зоригжуулах;
- Үзэж харсан, оролцсон үйл явдлынх нь тухай хүүхэдтэйгээ ярилцах.

НИЙГЭМШИХҮЙН ХӨГЖИЛ

Яагаад хэрэгтэй вэ?

“Хүн болох” үндэс суурь бага насанд тавигддаг. Хүүхэд бүр хүмүүний зан чанар, харилцааны үнэт зүйлсийг багасаа эзэмшиж, төлөвших нь тэдний насан туршийн ажил, амьдралд шийдвэрлэх үүрэгтэй. Хүний хөгжил, төлөвшлийн судалгаагаар нийгэмшихүйн чадамж (EQ) нь оюуны чадамж (IQ)-ийн суурь шийдэл буюу хүний амжилтын үндэс болохыг нотолж байна. Энэ нь манай ард түмэн хүмүүний “зүрх сэтгэлийн хөгжил”-ийг чухалчлан “Санаа зөв бол заяа зөв”, “Дотоод сэтгэл зөв бол гадаад үйл зөв” хэмээх сургаалыг эрхэмлэн үр хүүхдээ хүмүүжүүлж ирсэн уламжлалтай утга нэг юм. Иймд хүүхэд өөртөө итгэх, өөрийнхөө онцлог, давуу талыг мэдрэх, хүмүүст анхаарал тавих, холбоо харилцаа тогтоох, мэдээлэл солилцох, оролдлого, зүтгэлтэй байх, хийж буй үйлээ ойлгох, тууштай хандах боломж, орчин нөхцөлийг бүрдүүлэх хэрэгцээ бий болдог.

Ямар үр дүнд хүрэх вэ?

- Хүүхэд, өөрийн болон хүмүүсийн зан байдал, сэтгэл хөдлөлийг мэдэрч, өөрийнхөө талаар өөдрөг сэтгэгдэлтэй, өөртөө итгэлтэй байна.
- Өөрийн сонирхол, давуу тал, бүтээлч, тууштай, санаачилгатай, идэвх чармайлтаа чөлөөтэй илэрхийлнэ.
- Хүмүүсийн ялгаатай байдлыг ойлгож хүндлэнэ, үеийн хүүхэд, найз нөхөд, хүмүүстэй тоглоом, эд зүйлсээ хуваалцаж хамтран тоглож, тэднээс тусламж хүсч талархана.
- Уламжлалт ёс заншлыг дагаж тогтоосон дүрэм журмыг мэдэж, харилцаанд тулгарсан асуудлыг өөрийн хэмжээнд шийдвэрлэнэ.

Ямар чадвар эзэмших вэ?

- Өөрийгөө мэдрэх, илэрхийлэх
- Өөртөө үйлчлэх, оролцоотой байх
- Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө зохицой илэрхийлэх
- Асуудлыг өөрийн хэмжээнд шийдвэрлэх
- Бусдыг мэдэрч ойлгох
- Насанд хүрэгчидтэй харилцах
- Үеийн хүүхдүүдтэй харилцах
- Бусад хүүхэд (өөрөөсөө насаар ах, дүү)-тэй харилцах
- Хүмүүсийн хоорондох ялгаатай байдлыг ойлгох, хүндэтгэлтэй хандах
- Орчны өөрчлөлтөд дасах
- Оролдлоготой, санаачилгатай, тууштай байх
- Дүрэм журмыг ойлгох, мөрдөх

Чадвар	Түвшин		
	I	II	III
1.Өөрийгөө мэдрэх, илэрхийлэх	Бие, сэтгэлийнхээ тааламжтай ба тааламжгүй байдлыг мэдрэх, илэрхийлэх	Дуртай, дургүй, сонирхож байгаагаа илэрхийлэх	Санаа бодлоо илэрхийлэх, хамгаалах
2.Өөртөө үйлчлэх, оролцоотой байх	Хувцсаа өмсөх, тайлах, хоолоо идэх зэрэг үйлийг хийх, чадахгүй зүйлдээ бусдаас туслалцаа хүсэх	Өдөр тутмын үйл ажиллагаа (жижүүр хийх, тоглох гэх мэт)-нд бүтээлчээр, бие даан оролцох	Тоглох, сурах үйлд санал гаргах, эрэл хайгуул хийх, эхэлснээ дуусгах
3. Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө зохицой илэрхийлэх	Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө үйл хөдлөл, үгээр илэрхийлэх	Сэтгэлийн хөдөлгөөнийхөө учир шалтгааныг тайлбарлах	Уур бухимдлаа (бусдыг гомдоохгүй, түрэмгийлэхгүй) үгээр илэрхийлэх, өөрийгөө ойлгуулах

4. Асуудлыг өөрийн хэмжээнд шийдвэрлэх	Тулгарсан асуудлаа мэдэгдэх, бусдын дэмжлэгийг хүсэх	Асуудал, зөрчлийг өөрийн хэр хэмжээнд шийдвэрлэх	Тоглох, үйл гүйцэтгэх явцад тулгарах асуудлыг бие даан шийдвэрлэх, асуудлыг шийдвэрлэх боломжт хувилбаруудыг санал болгох
5. Бусдыг мэдэрч ойлгох	Хүмүүсийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг нүүрний хувирал, дуу хоолойн өнгө, хөдөлгөөнөөр ялгах	"Би" бусдаас ялгаатай гэдгээ мэдэрч таних, өөрийнх нь үйлдэл бусдад нөлөөлж буйг мэдэж харилцах	Хүмүүсийн сэтгэлийн хөдөлгөөн өөр өөр байдгийг ялан хэлэх, зохицон харилцах
6. Насанд хүрэгчидтэй харилцах	Хүүхэд талархал, дургүйцэл, сэтгэлд нийцэж байгаагаа уг, үйл хөдлөлөөрөө илэрхийлэх	Насанд хүрэгчидтэй мэндчилгээ, талархлын уг хэлж харилцах, шаардлагатай үед тусlamж хүсэх, хүссэн тохиолдолд тэдэнд туслах	Насанд хүрэгчдээс сонирхсон зүйлээ асуух, хүсэлт гүйлтиг нь биелүүлэх, хүндэтгэн харилцах
7. Үеийн хүүхдүүдтэй харилцах	Бусдын дунд багш (насанд хүрэгчид)-ийн тусlamжтайгаар тоглоом, эд зүйлсийг хэрэглэх	Бусадтай хамтран тоглох, ажил үйл гүйцэтгэх	Санаа бодлоо бусдад ойлгуулан, найзтайгаа найрсаг, нээлттэй харилцах
8. Бусад хүүхэд (өөрөөсөө насаар ах, дүү)-тэй харилцах	Бусад хүүхдийн тоглох, хийж буй үйлийг ажиглах, хөдөлгөөн, уг хэллэгийг дуурайх	Тоглоом наадгай, эд зүйлээ хуваалцах, ээлжээ хүлээх, хамтрах, өөрөөсөө дүү, ах хүүхдийг хүндэтгэж харилцах	Бусад хүүхэдтэй багаар үйл гүйцэтгэх, өөрөөсөө бага насыханд туслах, халамжлах
9. Орчны өөрчлөлтөд дасах	Гэр бүлийн орчноос цэцэрлэг ялгаатай гэдгийг мэдэрч, дасан зохицох	Цэцэрлэгийн амьдрал, үйл ажиллагаанд оролцох	Өөр өөр орчин (бусад анги, танхимд, шинэ хүүхэдтэй)-д үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцох
10. Хүмүүсийн хоорондох ялгаатай байдлыг ойлгох, хүндэтгэлтэй хандах	Хүн бүр өөр гэдгийг мэдэрч, ялгаж заах, нэрлэх	Хүмүүс (хүүхдүүд) хүйс, царай зүс, зан ааш, чадвар, биенийн онцлогоороо ялгаатай гэдгийг мэдэх, хүлээн зөвшөөрч харилцах	Өөр хэл, соёлтой хүмүүсийг сонирхох (асуулт асуух), тэдэнтэй хүндэтгэлтэй харилцах
11. Оролдло- готой, санаачилга- тай, тууштай байх	1-2 шатлалтай зааврыг анхааралтай сонсох, биелүүлэх	Хийж буй ажил үйлдээ оролцох хугацаа нь уртсах, сонголт хийх, 2-3 шатлалтай зааврыг ойлгож биелүүлэх	Өгсөн заавар, дүрмийг анхааралтай сонсож, биелүүлэх, хийж буй үйлээ дуусгах, санаачилгаараа үйл гүйцэтгэх

12.Дүрэм журмыг ойлгох, мөрдөх	Болно, болохгүйг ойлгох, өгсөн энгийн зааврыг дагах	Тоглоомын болон ангийн дүрмийг ойлгож, бусдын сануулгатайгаар мөрдөх	Гэр бүл, цэцэрлэг, анги, олон нийтийн газарт тогтсон дүрэм, журмыг баримтлах
---------------------------------------	---	--	--

Нийгэмшихүйн чадамжийг хүүхэд суралцахуйн чиглэлүүд болон өдөр тутмын бүхий л үйл ажиллагааны явцад эзэмшинэ.

Ямар үйлээр дэмжих вэ?

- Хүүхдийн сэтгэл санааны байдлыг ажиглаж мэдрэх, ойлгох, мөн баяр хөөртэй яриа, уйтгарласан тухай сонсож, сэтгэл санааг тайвшуулаж, хүндэтгэж харилцана.
- Хүүхдэд өөрийнхөөрөө үйлээ төлөвлөх, төлөвлөснөө хэрэгжүүлэх, сурсан зүйл, туршлагаа давтах, сэргээн санах боломж олгоно. (Жишээ нь: Өнөөдөр юу хийхээр төлөвлөсөн бэ?)
- Хүүхдэд өөрийгөө ойлгуулах, хийсэн үйлдлээ тайлбарлах боломж олгоно.
- Хүүхдийг ажиглаж давуу талыг илрүүлэх, өөрийгөө таньж мэдэхтэй холбогдох үйл ажиллагаанууд зохион байгуулна.
- Багш хүүхдүүдэд өөрийнхөө чадвар, хүч, хурдыг мэдрэх, өөртөө итгэх итгэл, мэдрэмжийг төрүүлэх олон төрлийн үйл ажиллагааг (өрсөлдүүлэхгүй байхад анхаарах) зохион байгуулна.
- Багш өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөн, байдлаа үгээр илэрхийлж, дуу хоолойн өнгө, үйл хөдлөл, хандлагаараа үлгэрлэн харуулна.
- Багш ангидаа үйл ажиллагаа зохион байгуулахдаа олон хэлбэрээр хүүхдэд сонирхолтой, өөрсдөө шийдвэр гаргах боломжийг олгож, гаргасан шийдвэрээ хэлэлцэх, хамтрах тухай ярилцана.
- Хүүхдийг богино хугацаанд цэцэрлэгт дасгах аргуудыг хэрэглэнэ. (Жишээ нь: Хүүхэд цэцэрлэгт ангитайгаа танилцах, анgid аав ээжтэйгээ хамт байх, хайртай тоглоом, эд зүйлээ авч ирэх)

Ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах вэ?

- Шинэ зүйлтэй танилцах, шинэ ажил үйл санаачлах, зохион бүтээх үйл хийх орчин нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- Өдөр тутмын амьдралд тохиолдож буй эерэг, серөг харилцааны илрэл
- Сургах тоглоомын хэрэглэгдэхүүн
- Дүрд тоглох тоглоом, ширээний театр, жүжигчилсэн тоглолтын хувцас, хэрэглэл
- Сэтгэлийн хөдөлгөөний хувирал, харилцааны сайн, муу жишээг харуулсан зурагт үзүүлэн, ижилсүүлэх, ялгаа олох картууд
- Харилцааны агуулга бүхий цахим хэрэглэгдэхүүн(аудио, видео хуурцаг)
- Харилцааны агуулга бүхий үлгэр, өгүүллэг, дуу, шүлэг, сургамжит өгүүллэг
- Энгийн хөдөлмөр гүйцэтгэх багаж хэрэгсэл
- Байгалийн бичил орчин (тасалгааны цэцэг, ургамал)

ХӨДӨЛГӨӨН ЭРҮҮЛ МЭНД

Яагаад хэрэгтэй вэ?

Хүүхдийн бие эрүүл, чийрэг байх нь тэднийг идэвхтэй, эрч хүчтэй, тэсвэр хатуужилтай болгооос гадна суралцах, хөгжих нөхцөлийг бүрдүүлдэг учраас тэдний хөдөлгөөний хөгжлийг дэмжихэд чиглэсэн үйл ажиллагааг зохион байгуулна. Хөдөлгөөн нь хүүхдийн тархины үйл ажиллагааг идэвхижүүлдэг.

Хүүхдийн бага насандаа эзэмшсэн эрүүл амьдрах дадал хэвшил нь тэдний насан туршид нь хадгалагдан эрүүл мэндэд сайнаар нөлөөлж, ач тусаа өгдөг.

Хүүхэд өөртөө итгэлтэй, өөдрөг сэтгэлтэй, баяр баясгалантай, дарамтгүй, тайван байх сэтгэл санааны эрүүл мэнд нь хүүхдийн хөгжил, төлөвшлийн хамгийн чухал суурь болно.

Ямар үр дүнд хүрэх вэ?

- Бие, гар, хурууны хөдөлгөөн хийснээр хөдөлгөөний эв дүй, хурд, хүч, уян хатан, тэсвэржилт, тэнцвэр нь сайжирч, хөдөлгөөнөө хянан, зохицуулж, төрөл бүрийн хөдөлгөөнийг чадварлаг гүйцэтгэнэ.
- Хөдөлгөөнт тоглоом, үйл ажиллагаанд идэвхтэй, сонирхож оролцоно.
- Эрүүл, аюулгүй амьдралд хэвшүүлэх үйл ажиллагаанд идэвхтэй, тогтмол оролцож дадал хэвшил эзэмшсэнээ харуулна.
- Гэмтэл бэртлээс болгоомжилж, өвчлөлтөөс сэргийлдэг болно.

Ямар чадвар эзэмших вэ?

1. Алхах, гүйх эвсэлтэй байх
2. Тэнцвэрээ хадгалан үсрэх, харайх
3. Мөлхөх, авирах хөдөлгөөний эвсэлтэй байх
4. Шидэх, барьж авах арга техниктэй байх
5. Биеийн хөдөлгөөнөө хянах, зохицуулах
6. Хөдөлгөөн гүйцэтгэхдээ биеийн тэнцвэрийг хадгалах
7. Гар хурууны хөдөлгөөнөө зохицуулах
8. Хувийн ариун цэврийг сахих
9. Гэмтэл бэртлээс болгоомжлох, өвчлөхөөс сэргийлэх

Чадвар	Түвшин		
	I	II	III
1. Алхах, гүйх	Явж, гүйж байгаад унахгүйгээр зогсох	Орон зайд баримжаалан алхах, гүйх хөдөлгөөнийг хослуулах	Алхалт, гүйлтийг янз бүр (өлмий дээр алхах, ухарч алхах, хөлийг хойш хаяж гүйх, хөлийг солбиж гүйх гэх мэт)-ээр гүйцэтгэх, чиглэл, хурдаа өөрчлөн гүйх
2. Үсрэх, харайх	Хоёр хөл дээрээ тодорхой (2 метр орчим зайд туулж) зайд үсрэх, өөрөөсөө өндөр зүйлд үсэрч хүрэх	Хоёр хөл дээрээ тодорхой (2 метр орчим зайд туулж) зайд үсрэх, өөрөөсөө өндөр зүйлд үсэрч хүрэх	2 хөлөө нийлүүлэн олсны хоёр талд гарч үсрэх, саадыг давж үсрэх, өндөр (30 см)-т харайх
3. Мөлхөх, авирах	Нэг чиглэл мөлхөх, шатаар өгсөх, уруудах	Саадыг давж мөлхөх, өндөрлөг зүйл (гулсuur, налуу шат гэх мэт) дээр авирч гарах, давж буух	Янз бүр ("туулай мөлхөлт", элгээр гулсаж мөлхөх гэх мэт)-ээр мөлхөх, хананд тогтоосон шатанд авирч гарах, буух

4. Шидэх, дамжуулах, барих	Бөмбөг (эд зүйлс)-ийг урагш өнхрүүлэх, шидэх, шидсэн том бөмбөгийг барьж авах	Бөмбөгийг дамжуулах, дээш шидэх, барьж авах	Бөмбөгийг бай руу чиглүүлэн шидэж онох
5. Биеийн хөдөлгөөнөө хянах, зохицуулах	Насанд хүрэгчдийн хөдөлгөөнийг даган хийх	Дасгал, хөдөлгөөнийг дарааллын дагуу хийх	Хөдөлгөөнийг орон зайд зохицуулан бусадтай хамтран гүйцэтгэх
6. Хөдөлгөөнийг гүйцэтгэхдээ биеийн тэнцвэрийг хадгалах	Өргөн замаар биеийн тэнцвэрийг хадгалаан алхах	Нарийн замаар биеийн тэнцвэрийг хадгалаан алхах, үсрэх	Алхах, үсрэх, харайх, шидэх зэрэг хөдөлгөөн гүйцэтгэхдээ биеийн тэнцвэрээ хадгалах
7. Гар хурууны хөдөлгөөнөө зохицуулах	Жижиг тоглоом, эд зүйл (халбага, харандаа)-ийг алдахгүй барих	Гар хуруугаараа энгийн үйл (хаалга цоожлох, шүр хэлхэх, таглааг эргэдэж таглах, цэцэг услах, товч товчлох, бүсээ бүслэх гэх мэт) гүйцэтгэх	Гар хуруугаараа нарийн, хүндэвтэр үйл (хайчлах, эвхэх, гутлаа үдэх, шагай няслах, үсээ сүлжих, уяж зангидах гэх мэт) гүйцэтгэх
8. Хувийн ариун цэврийг сахих	Насанд хүрэгчдийн дэмжлэгтэйгээр амаа зайллах, хамраа цэвэрлэх, нүүр гарваа угаах	Бусдын сануулгатайгаар гарваа дарааллын дагуу угаах, хоолойгоо зайллах	Гараа бие даан дарааллын дагуу угаах, шүдээ насанд хүрэгчдийн дэмжлэгтэйгээр угаах. Бие засссаны дараа ариун цэврийн цаас хэрэглэх
9. Гэмтэхээс болгоомжлох, өвчлөхөөс сэргийлэх	Насан хүрэгчдийн анхааруулсан үйлдэл (бохирдсон хүнсийг идэхгүй байх гэх мэт)-ийг хийхгүй байх	Өөрийн эрүүл мэндэд хортой зүйлсээс зайлсхийх, эрүүл мэндээ хамгаалах үйлдэл (түүхий ус уухгүй байх, ханиадны эсрэг массаж хийх гэх мэт)-үүд хийх	Гэмтэж болзошгүй үйлдэл (малын хөлөөс хол байх, машинаас болгоомжлох гэх мэт)-ээс зайлсхийх, биед сайн, муу хүнсийг ялгах

Ямар үйлээр дэмжих вэ?

- Хүүхдийн орчин осол аюулгүй, амар тайван, хөдөлгөөн гүйцэтгэх орон зайд хангалттай байхад анхаарч бүрдүүлнэ.
- Хүүхдийн сэтгэл санааны байдал, дуртай болон дургүй зүйлийг анзаарч, ганцаарчилсан дэмжлэг үзүүлнэ.
- Хүүхэд тоглоом, хэрэглэлийг бие даан сонгох, үндсэн хөдөлгөөнүүдийг гүйцэтгэхэд дэмжлэг үзүүлнэ, зоригжуулна.
- Хүүхдэд дасгал, хөдөлгөөн гүйцэтгэх техникийг үлгэрлэн үзүүлж, хүүхэдтэй хамтран хийж. давтан хийх явцдаа гүйцэтгэлээ сайжруулах боломж олгоно.
- Тоглоомын дүрмийг баримтлахад дэмжлэг үзүүлж, дүгнэж ярилцана.
- Хооллолтыг ая тохитой, тайван зохион байгуулна. Хүүхдэд эрүүл хооллолтын талаар ойлголт өгнэ.
- Гарын хөдөлгөөнийг дэмжсэн тоглоом зохион байгуулна. (Жишээ нь: Элс, усаар тоглох, гар хуруугаар тоглох)

- Цэцэрлэг дээр хүүхдэд эзэмшүүлж буй эрүүл ахуйн дадлыг гэрт нь бататган мөрдүүлж байх талаар эцэг эхэд зөвлөнө, хамтран ажиллана.

Ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах вэ?

- Шат, гулсуур, сагсны шийд, вандан, саадтай зам, нуман шат, налуу хавтан зэрэг ангийн болон гадаа талбайн хэрэглэл
- Олс, цагираг, тууз, төрөл бүрийн бөмбөг, дарцаг, саваа мод гэх мэт хөдөлгөөнт тоглоомын хэрэглэл
- Биеийн болон гар хурууны хөдөлгөөн дэмжсэн уламжлалт тоглоомууд
- Том өрж байгуулах тоглоом, унаж явдаг тоглоомон машин
- Хэлхэх шүр, шагай, сүвлэх, сүлжих хэрэглэл
- Хувийн ариун цэврийн хэрэглэл

ХЭЛ ЯРИА

Яагаад хэрэгтэй вэ?

Бага насанд хүүхэд авиа, үг, өгүүлбэрийг зөв ойлгох, хэлэх, сонсох, шинэ үг сурах, үгийг хувилгаж өгүүлбэрт холбож хэрэглэх, өөрийгөө ойлгуулж харилцах хэрэгцээ бий болно.

Хүүхэд бусадтай харилцан ярих, сонсохын зэрэгцээ уншиж, ярьж өгсөн эх (үлгэр, өгүүллэг зэрэг)-ийн утга агуулгыг ойлгож, уялдаа холбоотойгоор эргүүлэн ярьдаг болж, номыг сонирхон, хүмүүсийг дуурайж зурж бичих дуртай болно.

Ямар үр дүнд хүрэх вэ?

- Хүмүүсийн яриаг сонсож ойлгон, идэвхтэй харилцан ярилцана.
- Үг, өгүүлбэрийн утгыг ойлгож, зөв хэрэглэнэ.
- Санаа бодол, хүсэл, сонирхол болон сонссон, харсан, оролцсон үйл явдлаа илэрхийлэн ярьдаг болно.
- Эхийг ойлгож, утгыг ярина, номыг сонирхено, номтой ажиллаж сурна.
- Тэмдэг, тэмдэглэгээг ойлгоно, ашиглана, энгийн зурлага бичдэг болно.

Ямар чадвар эзэмших вэ?

- Орчны болон хэлний авиааг ялгаж сонсох
- Үгийн утгыг ойлгох, хэрэглэх
- Өгүүлбэрийг ойлгох, өгүүлбэр хэлэх
- Санаа бодлоо илэрхийлэн ярих
- Уншиж, ярьж өгсөн эхийг ойлгосноо ярих
- Зураг, тэмдэг тэмдэглэгээний утгыг хэлэх
- Төрөл бүрийн зураас (шулуун, долгион, тахир, нуман...) зурах

Чадвар	Түвшин		
	I	II	III
1. Орчны болон хэлний авиааг ялгаж сонсох	Орчны дуу чимээг сонсох, дуурайх	Орчны дуу авиааг ялгаж сонсох, дуурайх	Хэлний авиа (үгийн эхэн, төгсгөлд орсон)-г ялгаж сонсох, зөв дуудах
2. Үгийн утгыг ойлгох, хэрэглэх	Үгийг сонсоод ойлгох, дуурайж дагаж хэлэх	Өдөр тутам хэрэглэдэг үгийн утгыг ойлгох, яриандаа хэрэглэх	Ойролцоо дуудлагатай, эсрэг утгатай үгийг ойлгох, яриандаа хэрэглэх
3. Өгүүлбэрийг ойлгох, өгүүлбэрээр ярих	Хураангуй өгүүлбэр хэлэх	Энгийн ба дэлгэрэнгүй өгүүлбэр ойлгох, хэлэх	Зөв бүтэцтэй өгүүлбэрээр ярих
4. Санаа бодлоо илэрхийлэн ярих	Өөрт тулгарсан, сонирхсон зүйлээ хураангуй өгүүлбэрээр хэлэх	Үзэж харсан, оролцсон үйл явдлынхаа тухай бусдад ярих	Санаа бодол, үзсэн, оролцсон үйл явдлаа ойлгомжтой ярих
5. Уншиж, ярьж өгсөн эхийг ярих	Уншиж, ярьж өгсөн богино үлгэр, өгүүллэгийн агуулгыг ойлгох, асуултад 1-2 үгээр хариулах	Уншиж, ярьж өгсөн үлгэр, өгүүллэгийн агуулгыг ойлгох, өөрийнхөөрөө давтан ярих	Үлгэр, зохиолын үйл явдлыг ойлгомжтой, дэлгэрэнгүй ярих, зохиомжлон ярих

6. Зураг, тэмдэг тэмдэглэгээний утгыг хэлэх	Зургаас өөрийн мэддэг зүйлийг заах, нэрлэх	Үйл явдлыг харуулсан зургийн агуултыг ойлгох, тайлбарлан ярих	Орчиндоо байгаа тэмдэг тэмдэглэгээг мэдэх, утгыг тайлбарлах
7. Янз бүрийн зураас (шулуун, долгион тахир, нуман...) зурах	Харандааг зөв барих, эрээчиж сараачих	Харандаагаар хүрээнээс гаргахгүй будах, цэг холбон зурах	Энгийн (шулуун, долгион...) зурлага бичих

Ямар үйлээр дэмжих вэ?

- Хүүхдэд орчны дуу чимээ, авиааг ялгаж сонсох боломж олгоно, сонирхол, сэдэл төрүүлнэ.
- Хүүхэд шинэ үг таних, өгүүлбэрээр ярих, эх бүтээхэд дэмжлэг үзүүлж, төрөлх хэлээрээ тод сайхан ярьж үлгэрлэнэ.
- Харилцан ярианы үед, оньсого таавар, үлгэр өгүүллэгээс үгийн утгыг тайлбарлаж, дагаж хэлүүлж дуудлага, хэллэгийг засна.
- Хүүхдийн асуултад хариулж, хариултыг хамтран эрж олно.
- Хүүхдийн оролцсон үйл явдал, зураг бүтээлийн тухай яриаг сонсож, харилцан ярилцаж, чөлөөтэй ярихад нь зоригжуулна.
- Өдөр бүр ном унших, үлгэр, өгүүллэг ярих цаг гаргана. (Жишээ нь: Өдрийн унтлагын өмнө, гадаа тоглох үед. Аав ээж нарын хувьд: орой унтахын өмнө, тээврийн хэрэгслээр зорчих үед)
- Үлгэр, өгүүллэг уншиж байхдаа инээмсэглэх, хөмсгөө зангидах зэрэг нүүрний хувирал, дууныхаа өнгө аясын өөрчлөлтөөр агуулгыг тодруулж, ярихад нь үлгэр дуурайл үзүүлнэ.
- Хүүхдийн сонирхон асууж байгааг өдөөн дэмжиж, “хамтдаа” уншина. (Жишээ нь: Энэ чинь чухал асуулт байна. Чи юу гэж бодож байна? Юу тохиолдох бол?)

Ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах вэ?

- Төрөл бүрийн зургууд (Үлгэр, өгүүллэгийн, эвлүүлдэг, сэдэвт, модон дээр зурсан зураг, зурагт хуудас, ил захидал, ижилсүүлэх карт гэх мэт)
- Тоглоомууд (эвлүүлдэг, лото, домино)
- Ардын уламжлалт тоглоом наадгай, зүйр цэцэн үгс, ертөнцийн гурав, түргэн хэллэг
- Танин мэдэхүйн, түүх, үлгэр зохиолын, хүүхдийн бүтээсэн ном, сэтгүүл
- Хүүхэлдэйн жүжгийн дэлгэц, хүүхэлдэйнүүд
- Самбар, шохой, үзэг, цаас
- Хөгжим, чихэвч, хуурцаг, CD
- Номын тавиур
- Зөөлөн сандал, буйдан, том, жижиг зөөлөн дэр
- Ном бүтээх, засварлахад ашиглах скоч, цаас, харандаа, будаг, хайч, цавуу

БАЙГАЛЬ, НИЙГМИЙН ОРЧИН

Яагаад хэрэгтэй вэ?

Хүүхэд хүрээлэн буй орчны эд зүйлс, ургамал, амьтныг сонирхон судалж, хүмүүс, үйл явдлын талаар мэдээлэлтэй болсноор хорвоо өртөнцийн учир шалтгааныг танин мэдэж сонирхдог. Аливааг сонирхох нь тэдний суралцах үйлийн хөшүүрэг болох ба шинжлэн судлах арга барилд суралцахын тулгуур болно.

Монгол орны үзэсгэлэнт унаган байгаль орчин, амьтан, ургамал, цаг агаарын өөрчлөлт бүхий дөрвөн улирал, хүмүүсийн аж амьдрал, ажил хөдөлмөрийн онцлогийг танин мэдэх нь бага насны хүүхдийн суралцахуйн нэгэн чухал чиглэл юм.

Нийгмийн орчныхоо талаар мэдээлэл, төсөөлөлтэй болсноор хүүхэд нийгмийн нэг гишүүн гэдгээ мэдэх, олон нийтийн дунд өөрийгөө бие даан авч явах, зохистой харилцах хэм хэмжээнд суралцах боломж нэмэгдэнэ.

Ямар үр дүнд хүрэх вэ?

- Ойр орчныхоо юмс, эд зүйлсийг сонирхон судалж шинэ зүйлийг олж нээнэ.
- Юмс, үзэгдлийн учир шалтгааныг олохыг эрмэлздэг болно.
- Байгалийн сайхныг мэдэрч, ургамал, мал, амьтныг хайлран хамгаална.
- Амьдарч буй нутаг орчныхоо онцлог, ойр орчныхоо хүмүүсийн ажил үйлийг таньж мэднэ.
- Орчноо бохирдуулахгүй зохистой харьцана.

Ямар чадвар эзэмших вэ?

1. Орчны юмсыг сонирхох, таних, нэрлэх
2. Ургамал, амьтныг ажиглах, таньж мэдэх, арчлах
3. Улирал, цаг агаарын өөрчлөлтийг сонирхох, ялган таних
4. Ойр орчныхоо хүмүүсийн онцлогийг таньж мэдэх

Чадвар	Түвшин		
	I	II	III
1. Орчны юмсыг сонирхох, таних, нэрлэх	Орчны юмсыг сонирхох, нэрлэх	Орчны юмсын онцлог, шинж чанар (хатуу, зөөлөн гэх мэт)-ыг нэрлэх	Орчны юмсын ялгааг таних, илрүүлэх
2. Ургамал, амьтныг ажиглах, таньж мэдэх, арчлах	Орчныхоо ургамал, амьтныг сонирхох, нэрлэх	Орчны ургамал, гэрийн тэжээмэл амьтдыг онцлог шинжээр нь таньж ялгах, тайлбарлах	Ургамал, амьтныг хайлрах, арчлах
3.Улирал, цаг агаарын өөрчлөлтийг сонирхох, ялган таних	Байгалийн үзэгдэл (цас, бороо, салхи)-ийг нэрлэх	Ямар улирал болж байгаа, тухайн үед цаг агаар, амьтан, ургамалд ямар өөрчлөлт гардгийг сонирхох, тайлбарлах	Улирал, цаг агаарын байдалд тохируулан хувцаслах, хийх үйлээ (нартай үед сүүдрэвчин дор тоглох, бороотой үед шүхэр барьж явах) тохируулах
4.Ойр орчныхоо хүмүүсийн онцлогийг таньж мэдэх	Өөрийгөө болон гэр бүлээ танилцуулах, ойр орчныхоо хүмүүсийн хийж буй үйлийг сонирхох, нэрлэх	Өөрийн амьдардаг газар (аймаг, хот, дүүрэг, сум), хүмүүсийн ажил хөдөлмөрийн тухай ярих	Өөрийгөө ямар үндэстэн гэдгийг хэлэх, бусад үндэстнээс юугаараа ялгаатайг тайлбарлах

Ямар үйлээр дэмжих вэ?

- Орчны юмс (газар шороо, ус, ургамал гэх мэт)-ыг таньж мэдэх сонирхлыг өдөөж, хүүхдэд тэдгээрийг судлах боломж олгоно.
- Үйл ажиллагаанд шаардагдах багаж хэрэгслүүд болон ахуйн хэрэглээний эд зүйлсийг сонгож, бэлтгэнэ.
- Хүүхдэд юмсын учир шалтгаан, холбоо хамаарлын талаар таамаглал дэвшүүлэх, туршиж үзэх, дүгнэж ярилцах боломж олгож хүүхдийн "Яагаад?" гэсэн асуултыг хөхиүлэн дэмжинэ, хариултыг хүүхэдтэй хамтран эрж олно.
- Хүүхдүүд анги, туршлагын талбайд цэцэг, ургамал тарьж арчлан, өсөлт өөрчлөлтийг нь ажиглаж судлах, хүүхдэд олж мэдсэн, туршиж судалсан зүйлээ тэмдэглэх, ярилцах боломж олгоно. (Жишээ нь: Цаг агаарын өөрчлөлтийг тэмдэглэх хуанли бэлтгэж өгөх)
- Хүүхдэд өөрийгөө, гэр бүл, монгол үндэсний баяр, ёслолын тухай шинээр мэдсэн зүйлээ ярж танилцуулах боломж олгоно.
- Амьдарч буй орон нутаг, хүмүүсийн ажил үйл, мал, тэжээмэл амьтдын ашиг тус, улирал, цаг агаарын онцлог, ургамал, амьтны амьдралд гарч буй өөрчлөлттэй танилцах аялал хийнэ.
- Хүмүүс байгальд болон орчиндоо ээрэг, сөрөг хандаж буй байдал, түүний үр дагаврыг үлгэр, зохиол, бичлэг, зураг ашиглан танилцуулж ярилцана.

Ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах вэ?

- Элс, ус, мод, чулуу, цаас, цаасан хайрцаг, даавуу гэх мэт янз бүрийн юмс, материал
- Орчинд нь байгаа мал, амьтан, шавж, ургамал
- Ахуйн хэрэглээний эд зүйлс (Сам, со, саван, шингэн саван, утас зүү, шүүр, тосгуур, товч, шүр гэх мэт)
- Янз бүрийн материалаар хийсэн эд зүйлс, тоглоом наадгай (резин, мод, хуванцар, шаазан, тэмрэөр хийсэн)
- Багаж хэрэгслүүд (Ус шүршигч, жин, хэмжүүр, цаг, томруулдаг шил)
- Цэцэрлэг, орон нутгийн түвшинд санаачлан бүтээсэн хэрэглэгдэхүүн
- Эд зүйлс, амьтан, ургамлын зураг
- Тоглоомууд (Эвлүүлдэг, сургах, сэдэвт, хөдөлгөөнт тоглоомууд)
- Дуу, чимээ бүхий бичлэг

МАТЕМАТИКИЙН ЭНГИЙН ТӨСӨӨЛӨЛ

Яагаад хэрэгтэй вэ?

Математик нь аливаа утга санаа, сэтгэлгээг тодорхой илэрхийлж байдгаараа шинжлэх ухааны хэл, байгаль, нийгмийн юмс, үзэгдлийн мөн чанарт нэвтэрч орох танин мэдэхүйн арга юм. Аливаа юмс, эд зүйлс нь өнгө, хэлбэр дүрс, хэмжээ, жинтэй, үйл явдал нь цаг хугацаа, орон зайд байдаг. Хүүхэд энэ бүгдийг таньж мэдэж, судалснаар хүний амьдрал, нийгэм, эд зүйлсийн мөн чанарын талаар өөрийн ойлголт, төсөөлөлтэй болно.

Хүүхэд танин мэдэх эрмэлзэл, сонирхолтой болох, тооны ухагдахууныг амьдралдаа хэрэглэх, бүтээлчээр сэтгэх, аливааг цэгцтэй, олон талаас нь бодож сурахад математик чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.

Ямар үр дүнд хүрэх вэ?

- Математикийн энгийн төсөөллийн тухай ойлголт (тоо, хэлбэр дүрс, хэмжээ, орон зайд, цаг хугацаа)-ыг өдөр тутмын амьдралд хэрэглэх, асуудлыг шийдвэрлэдэг болно.
- Эд зүйлсийг шинж чанар (тоо, хэлбэр дүрс, хэмжээ, өнгө)-аар ялгана, ангилна, ижилсүүлнэ, хэмнэл үүсгэж дараалуулна, хэмжинэ.

Ямар чадвар эзэмших вэ?

1. Тоолох, тоо бодох
2. Хэмжих, хэмжээг ялгах
3. Хэлбэр дүрс, өнгийг тодорхойлох
4. Орон зайд баримжаалах
5. Цаг хугацаа заасан үг хэрэглэх

Чадвар	Түвшин		
	I	II	III
1. Тоолох, тоо бодох	Нэг ба олныг ялгах	Тоолох, тоогоор нь харьцуулах, нэмэгдүүлэх, хорогдуулах, дэс тоо хэрэглэх	Тооны цифр, тэмдэг тэмдэглэгээ хэрэглэх, хялбар бодлого (нэгээр нэмэгдүүлэх, хорогдуулах) зохиох, бодох
2. Хэмжих, хэмжээг ялгах	Эд юмсыг хэмжээгээр нь (том, жижиг) ялгаж заах, нэрлэх	Энгийн хэрэгсэл (харандаа, бичгийн хавчаар гэх мэт) ашиглан эд зүйлсийн урт өндөр гэх мэтийг хэмжих	Төө, сөөм зэрэг уламжлалт хэмжүүр ашиглан эд зүйлсийг хэмжих, шингэн бутармаг зүйлсийг тохирох хэрэгсэл (халбага, аяга, шанагаар гэх мэт)-ээр хэмжих
3. Хэлбэр дүрс, өнгийг тодорхойлох	Эд зүйлсийг ижлээр нь ялгах, нэгийг нөгөөд оноох	Эд зүйлсийг аль нэг шинж чанараар нь (хэмжээ, хэлбэр, дүрс, өнгө, хийсэн материал зэргийн аль нэгээр нь) ангилах, ижилсүүлэх	Юмсыг хоёр буюу түүнээс дээш шинж чанараар нь (том, гурвалжин дүрс эсвэл улаан дугуй дүрс гэх мэт) ангилах, дараалуулах, давтамж үүсгэх
4. Орон зайд баримжаалах	"дээр", "доор", "гадаа", "гэрт" гэсэн байрлал заасан үгийг ойлгох, хэрэглэх	Өөрийн байрлал (өмнө, хойно, баруун, зүүн) -аас бусад юмсын байрлалыг тодорхойлох	Нэг юмсын байрлалаар нөгөө юмсын байрлалыг тодорхойлно, харааны баримжаагаар юмсын хол, ойрыг төсөөлөн тооцоолох

5. Цаг хугацаа заасан үг хэрэглэх	Одоо, дараа гэсэн хугацаа илэрхийлсэн үгсийн утгыг мэдэх, хэрэглэх	Хоногийн хэсгүүд (өглөө, өдөр, орой, шөнө)-тэй холбоотой үг хэллэгийг хэлэх	Өнөөдөр, маргааш, өчигдөр гэсэн цаг хугацаа заасан үгсийг ялгах, хэрэглэх, үйл явдлын үргэлжлэх хугацааг баримжаалах
--	--	---	--

Ямар үйлээр дэмжих вэ?

- Тоолох, харьцуулах, хэмжих, дараалуулах, ангилах зэрэг үйлд шаардагдах төрөл бүрийн хэрэглэгдэхүүнийг ашиглаж, төрөл бүрийн аргаар тоолох (Жишээ нь: Сонсголоор, тэмтэрч тоолох, оноож тоолох), хэмжих, хэмжсэн зүйлээ тэмдэглэх, тооцоолно.
- Тоог өдөр тутмын амьдралд хэрэглэх боломжийг хүүхдэд олгоно. (Жишээ нь: Ширээн дээрх өглөөний цайны жигнэмэгийг тоолох, хүн бүрт халбага тараах, нэг ширээнд сууж байгаа хүүхдүүдийг тоолох)
- Тоотой холбоотой дуу, шүлэг, үлгэр, өгүүллэг ашиглан сонирхолтой үйл ажиллагаанууд зохион байгуулна.
- Өдөр тутмын үйл ажиллагааны явцад эд юмс, тэдгээрийн хэлбэр хэмжээ, шинж чанарын талаар асуух, давтамж үүсгэж тоглоно. Жишээ нь: Өнгө, хэлбэр дүрс, хэмжээ, хөдөлгөөнөөр гэх мэт.
- Ойр орчмын зүйлсийнхээ байрлал, орон зайд төсөөлөн баримжаалахад тусална. (Жишээ нь: Манай гэр цэцэрлэгийн дэргэд байдаг.)
- Чиглэл заасан тэмдэглэгээг ашигладаг байна. (Жишээ нь: Шатаар өгсөхөд сумыг дагаж явах)
- Цаг хугацаатай холбогдох ярилцлага, тоглоом, дүрслэн урлах үйл ажиллагаа зохион байгуулна. (Жишээ нь: Хэзээ болдог вэ? тааварт тоглоом, улирлын онцлогийг зурж дүрслэх, намрын баяр, цасны баяр тэмдэглэх)
- Өглөө бүр дасгал хийх, өдөр тутам цаг агаарын байдлыг хуанлид тэмдэглэх зэрэг давтагдсан үйл ажиллагаа зохион байгуулж, хүүхдийн цаг хугацааны ойлголтод дэмжлэг үзүүлнэ.

Ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах вэ?

- Өдөр тутмын хэрэглээний эд зүйлс
- Гарын доорх болон байгалийн материал (Жишээ нь: Чулуу, боргоцой, мөчир, товч, шүр, лааз, ундааны хуванцар сав, шүдэнзний хоосон хайрцаг)
- Хэрэглэгдэхүүн (Ангилах сав, хайрцаг, картын самбар, элсэн цаг, өнгийн утас, цаас, харандаа)
- Тарааж өгөх материал (Тооны цифр, төрөл бүрийн дүрс, хүнсний зүйлс, амьтан, ургамлын зураг)
- Тоглоомууд (Өрж байгуулах, шүр, шагай, картонон, цаасан тоглоомууд)

ХӨГЖИМ, ДҮРСЛЭХ УРЛАГ

Яагаад хэрэгтэй вэ?

Бага насны хүүхэд хэл ярианаас гадна нүүр царайны хувирал, хөдөлгөөн, тоглох, зурж урлах, дуулах, бужиглэх зэрэг үйлээр өөрийгөө илэрхийлдэг.

Хөгжмийн аялгууны янз бүрийн хэмнэлийг мэдэрч хөдөлгөөн хийх бүрд хүүхдийн сэтгэл сэргэж, булчин хөгжиж, хөгжмийн зэмсгээр тоглоход хараа болон гар, хурууны хөдөлгөөний зохицуулалт сайжирна. Хөгжмийн аялгууг сонсож утга санааг илэрхийлэх, дууны уг, аяыг сурах явцад тэдний ой тогтоолт сайжирч, сэтгэн бодох чадвар хөгждөг ба өөрийн үндэсний хэл соёлын гайхамшигийг мэдэрч эхэнлэ.

Нийтээрээ дуулах, хөгжим тоглох, жүжиглэх үед хамтран ажиллах, хөгжмийн зэмсгээ хуваалцах, тодорхой дүрэм журам дагах, бусдыг сонсох зэргээр нийгмийн харилцаанд суралцана.

Зурах, урлан бүтээх үйл нь хүүхдийн тал бүрийн хөгжлийг дэмжиж, бүтээлч сэтгэлгээг хөгжүүлнэ. Дүрслэн урлах үйл нь гар, хурууны хөдөлгөөнөө зохицуулах, эхэлсэн ажлаа дуусгах, тэсвэр тэвчээртэй болох, аливааг олон талаас нь бодож төлөвлөх, гоё сайхныг мэдрэх, хийж бүтээхийг эрмэлзэх зэрэг олон зерэг нэлөөллийг хүүхдэд үзүүлдэг. Урлагийн бүтээлтэй танилцахад хүүхдэд зохиомж, утга агуулга, өнгө зохицол нь бүрдсэн сайхан зүйлсийг мэдэрч ойлгох боломж олдоно.

Ямар үр дүнд хүрэх вэ?

- Дуу, хөгжим, урлагийн бүтээлийг мэдэрч баясна.
- Дуулж, бужиглэх, жүжигчлэн тоглох, хөгжимдөх, зурах, наах, баримал барих, зохион бүтээх сонирхолтой байна.
- Хөгжмийн аялгуу, хэмнэлийг мэдэрч дуулж, хөгжимдөж, бужиглэнэ.
- Хүрээлэн байгаа орчны юмс, үзэгдлийн талаарх ойлголт төсөөлөл, санаа бодлоо зураг, бүтээлээрээ бүтээлчээр илэрхийлнэ.

Ямар чадвар эзэмших вэ?

- Хөгжмийн аялгууг ялгаж сонсож мэдрэх, илэрхийлэх
- Ганцаараа болон бусадтай дуулах
- Хөгжмийн хэмнэлийг илэрхийлэх
- Хөгжмийн аялгуу, хэмнэлд тохируулан хөдөлгөөн хийх
- Ойлголт төсөөлөл, бодол санаагаа зурж дүрслэх
- Шавраар эд зүйлс, хүн, амьтныг дурсэлж бүтээх
- Ойлголт төсөөлөл, бодол санаагаа наамлаар дүрслэх
- Барьж байгуулах, зохион бүтээх

Чадвар	Түвшин		
	I	II	III
1.Хөгжмийн аялгууг сонсох, мэдрэмжээ илэрхийлэх	Хөгжмийн аялгууг сонсоод баярлах, толгой, биеэ хөдөлгөх зэргээр илэрхийлэх	Өөрийн мэддэг дуу болон хөгжмийн аялгууг сонсоод таних, тохирох хөдөлгөөн хийх	Хөгжмийн хэмнэл, хурдан удаан, чанга сулыг ялган сонсох, дуу авиа, хөдөлгөөн, үгээр илэрхийлэх (алга таших, толгой дохих)
2. Дуулах	Дууны үгийг аялгуулан хэлэх, дагаж аялах	Дууг дагаж, багш хүүхдүүдтэй хамтран дуулах, бусдыг сонсож дууг зэрэг эхэлж, тэгсгэх	Дууг өнгө, хэмнэлийг алдалгүй хөгжмийн хамсраатай болон хамсраагүй дуулах
3. Хөгжимдөх	Дуу, хөгжмийн хэмнэлийг илэрхийлэх (биеэр	Дуу, хөгжмийн хэмнэлийг энгийн хөгжмийн зэмсэгээр	Дуу авиа, зан байдал, хөгжмийн хэмнэлийг энгийн хөгжмийн зэмсгээр

	ганхах, алга таших, толгойгоо дохих)	дагаж тоглох (бөмбөр, шигшүүр, дуут мод зэрэг)	илэрхийлэн тоглох
4. Хөгжмийн аялгуу, хэмнэлд тохируулан бүжиглэх, жүжиглэх	Дуу, хөгжмийн аянд тохируулан гараасаа барьж тойроор алхах, алга таших, дордоо эргэх хөдөлгөөн хийх	Дуу, хөгжмийг ойлгож байгаагаа хөдөлгөөнөөр илэрхийлж бүжиглэх, дүрээр илэрхийлэх, хэмнэлд тохируулан багшийн зааврын дагуу хөдөлгөөнөө гүйцэтгэх, эхлэх, дуусгах	Дуу, хөгжмийн агуулга, дүрийн онцлогийг хөдөлгөөн, нүүрний хувирлаар илэрхийлэн харуулах, аялгууны хэмнэлд тохируулан хөдөлгөөн гүйцэтгэх
5. Хүрээлэн буй орчноос ажигласан зүйл, төсөөллөө зурж дүрслэх	Зурах үйлийг сонирхох, орчны юмсыг өөрийнхөөрөө зурж дүрслэх	Зурах багаж хэрэгслээ сонгох, төрөл бүрийн материал (харандаа, будаг, бийр эсгий бал гэх мэт) ашиглан олон аргаар зурж дүрслэх	Хүрээлэн буй орчны юмс, үзэгдэл, үйл явдал, санаа бодлоо зургаар илэрхийлэх, бусадтай хамтран бүтээл хийх, зурж буй зүйлдээ бүтээлчээр хандах
6. Шавраар эд зүйлс, хүн, амьтныг дүрсэлж бүтээх	Баримлын болон байгалийн шавар, зуурмаг, элсээр нэг цул бүтэцтэй зүйлс хийх, хэв ашиглан хэлбэр гаргах	Баримлын шавар, зуурмаг, цас, элсээр хялбар бүтэцтэй (2 ба 3-аас доошгүй хэсгээс бүтсэн) зүйлс дүрслэх	Баримлын шавар, зуурмаг, цас, элсээр эд зүйлс, хүн, амьтан дүрслэх
7. Хүрээлэн буй орчноос ажигласан зүйл, төсөөллөө наах	Наамал хийх үйлийг ажиглах, бэлэн дүрсээр наамал хийх	Үндсэн дүрс хайчлан эд зүйлс, амьтан, ургамал дүрсэлж наах	Төрөл бүрийн материал (цаас, картон, бөс даавуу, үр жимс)-аар бүтээлчээр дүрслэн наамал хийх
8. Барьж байгуулах, зохион бүтээх	Барьж байгуулах тоглоомоор эд зүйлс өрж бүтээх тоглох	Барьж байгуулах, эвлүүлж угсралтад тоглоом, гарын доорх, байгалийн материалаар бүтээл хийх	Барьж байгуулах, эвлүүлж угсралтад тоглоом, гарын доорх, байгалийн материалаар бүтээл хийх

Ямар үйлээр дэмжих вэ?

- Хүүхэд урлан бүтээхэд хэрэглэх материал (цаас, цавуу, баримлын шавар, байгалийн материал гэх мэт) багаж хэрэгсэл (бийр, хайч гэх мэт), энгийн хөгжмийн зэмсгийг бэлтгэж материал, багаж хэрэгсэлтэй аюулгүй, зөв харьцах арга техникийг таниулна.
- Хэрэглэгдэх материалуудыг төрөлжүүлэн хайрцаглаж, хаяглан (зургаар), хүүхэд сонгож, чөлөөтэй авч ашиглаж болохоор байрлуулна.
- Хүүхдэд хөгжмийн хүч (чанга, сул), хурд (удаан, түргэн), хэмнэлийг мэдрэх, тэдгээрийг янз бүрийн арга, хэрэгслээр илэрхийлэх боломж олгоно.
- Хүүхэд зурааснууд, өнгө, хэлбэр дүрсийг зураг бүтээлдээ ашиглахад тусална.
- Өөрийн санаа бодол, ойлголт төсөөлөл, аялал, зугаалга, тоглоом, уран зохиолтой танилцах явцад танилцсан амьтан, ургамал, сонирхсон эд зүйлс, үйл явдлыг зурж, дүрслэх сэдэл төрүүлнэ, чиглүүлнэ.

- Өдөр бүр хүүхдэд дуу, хөгжим сонсох, хөгжмөөс төрсөн сэтгэгдлээ хуваалцах, дууг ганцаараа болон бусадтай дуулах, хөгжмийн ая, хэмнэлд тохируулан хөдөлгөөн хийх боломж олгоно.
- Хүүхдийн хоолойн цараанд тохирсон дууг сонгоно, утгыг ярилцана, чанга хашхирахгүй, үгийг зөв тод хэлж дуулахад тусална.
- Дуулах, бүжиглэх, жүжиглэх, дүрслэн урлах чадвар хүүхэд бүрт харилцан адилгүйг хүлээн зөвшөөрнө, шаардагдах дэмжлэг туслалцаа үзүүлнэ.
- Хүүхдийн бүтээлд ажиглалт судалгаа хийнэ, ахицыг баримтжуулна.

Ямар хэрэглэгдэхүүн ашиглах вэ?

- Дууны болон сонсох хөгжмийн цомог
- Дуу авиа гаргах энгийн хэрэгслүүд
- Дуу, бүжиг, хөгжимт хөдөлгөөнд хэрэглэгдэх тууз, дарцаг, баг маск, хүүхэлдэй, тоглоом зэрэг дагалдах хэрэгсэл
- Хуруун, бээлийн, таягт хүүхэлдэй
- Төрөл бүрийн цаас (цаас, зургийн цаас, өнгийн цаас, ханын цаас, картонон цаас, хуучин сонин, сэтгүүл гэх мэт)
- Зургийн хэрэгслүүд (өнгийн харандаанууд, бийр, хайч, усан будаг, гуаш, тосон харандаа, өнгийн шохой гэх мэт)
- Дүрслэн урлахад шаардагдах бусад хэрэглэгдэхүүнүүд (баримлын шавар, зуурмаг, хэв, дардас, цоолбор, гарын доорх болон байгалийн материал гэх мэт)
- Өрж байгуулах, эвлүүлж угсралт тоглоом

--- о О о ---

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын
сайдын 2019 оны 08 дугаар сарын 24. өдрийн
1499 дугаар тушаалын хоёрдугаар хавсралт

ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

Цэцэрлэгийн нэр, дугаар..... Бүлэг.....
Хүүхдийн овог, нэр.....Хүйс.....Хүүхдийн нас.....сар.....
Үнэлгээ хийсэн огноо.....

I ТҮВШИН

Тухайн чадварыг эзэмшсэн байдлыг “√” гэж тохирох шалгуурт тэмдэглэнэ.

№	Чадвар	Чадаж байна	Хараахан чадахгүй байна	Чадахгүй байна
Нийгэмшихүй				
1	Бие, сэтгэлийнхээ тааламжтай ба тааламжгүй байдлыг мэдрэх, илэрхийлэх			
2	Хувцсаа өмсөх, тайлах, хоолоо идэх зэрэг үйлийг хийх, чадахгүй зүйлдээ бусдаас туслалцаа хүсэх			
3	Сэтгэлийн хөдөлгөөнөө үйл хөдлөл, үгээр илэрхийлэх			
4	Тулгарсан асуудлаа мэдэгдэх, бусдын дэмжлэгийг хүсэх			
5	Хүмүүсийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг нүүрний хувирал, дуу хоолойн өнгө, хөдөлгөөнөөр ялгах			
6	Хүүхэд талархал, дургүйцэл, сэтгэлд нийцэж байгаагаа үг, үйл хөдлөлөөрөө илэрхийлэх			
7	Бусдын дунд багш (насанд хүрэгчид)-ийн тусламжтайгаар тоглоом, эд зүйлсийг хэрэглэх			
8	Бусад хүүхдийн тоглох, хийж буй үйлийг ажиглах, хөдөлгөөн, үг хэллэгийг дуурайх			
9	Гэр бүлийн орчноос цэцэрлэг ялгаатай гэдгийг мэдэрч, дасан зохицох			
10	Хүн бүр өөр гэдгийг мэдэрч, ялгаж заах, нэрлэх			
11	1-2 шатлалтай зааврыг анхааралтай сонсох, биелүүлэх			
12	Болно, болохгүйг ойлгох, өгсөн энгийн зааврыг дагах			
Хөдөлгөөн, эрүүл мэнд				
13	Явж, гүйж байгаад унахгүйгээр зогсох			
14	Хоёр хөл дээрээ байрандаа болон урагш үсрэх			
15	Нэг чиглэлд мөлхөх, бусдын туслалцаатай шатаар өгсөх, уруудах			
16	Бөмбөг (эд зүйлс)-ийг урагш өнхрүүлэх, шидэх, шидсэн том бөмбөгийг барьж авах			

17	Насанд хүрэгчдийн хөдөлгөөнийг даган хийх			
18	Өргөн замаар биеийн тэнцвэрийг хадгалан алхах			
19	Жижиг тоглоом, эд зүйл (халбага, харандаа)-ийг алдахгүй барих			
20	Насанд хүрэгчдийн дэмжлэгтэйгээр амаа зайлах, хамраа цэвэрлэх, нүүр гарсаа угаах			
21	Насан хүрэгчдийн анхааруулсан үйлдэл (бохирдсон хүнсийг идэхгүй байх гэх мэт)-ийг хийхгүй байх			

Хэл яриа

22	Орчноосоо сонссон дуу авиааг дуурайх			
23	Үгийг сонсоод ойлгох, дуурайж дагаж хэлэх			
24	Хураангуй өгүүлбэр хэлэх			
25	Өөрт тулгарсан, сонирхсон зүйлээ хураангуй өгүүлбэрээр илэрхийлэн хэлэх			
26	Уншиж, ярьж өгсөн богино үлгэр, өгүүллэгийн агуулгыг ойлгох, асуултад 1-2 үгээр хариулах			
27	Зургаас өөрийн мэддэг зүйлийг заах, нэрлэх			
28	Харандааг зөв барих, эрээчиж сараачих			

Байгаль, нийгмийн орчин

29	Орчны юмсыг сонирхох, нэрлэх			
30	Орчныхоо ургамал, амьтныг сонирхох, нэрлэх			
31	Байгалийн үзэгдэл (цас, бороо, салхи)-ийг нэрлэх			
32	Өөрийгөө болон гэр бүлээ танилцуулах, ойр орчныхоо хүмүүсийн хийж буй үйлийг сонирхох			

Математикийн энгийн төсөөлөл

33	Нэг ба олныг ялгах			
34	Эд юмсыг хэмжээгээр нь (том, жижиг) ялгаж заах, нэрлэх			
35	Эд зүйлсийг ижлээр нь ялгах, нэгийг нөгөөд оноох			
36	“дээр”, “доор”, “гадаа”, “гэрт” гэсэн байрлал заасан үгийг ойлгох, хэрэглэх			
37	“одоо”, “дараа” гэсэн хугацаа илэрхийлсэн үгсийн утгыг мэдэх, хэрэглэх			

Хөгжим, дүрслэх урлаг

38	Хөгжмийн аялгууг сонсоод баярлах, толгой, биеэ хөдөлгөх зэргээр илэрхийлэх			
39	Дууны үгийг аялгуулан хэлэх, дагаж аялах			
40	Дуу, хөгжмийн хэмнэлийг илэрхийлэх (биеэр ганхах,			

	алга таших, толгойгоо дохих)			
41	Дуу, хөгжмийн аянд тохируулан гараасаа барьж тойгоор алхах, алга таших, дордоо эргэх хөдөлгөөн хийх			
42	Зурах үйлийг сонирхох, орчны юмсыг өөрийнхөөрөө зурж дүрслэх			
43	Баримлын болон байгалийн шавар, зуурмаг, элсээр нэг цул бүтэцтэй зүйлс хийх, хэв ашиглан хэлбэр гаргах			
44	Наамал хийх үйлийг ажиглах, бэлэн дүрсээр наамал хийх			
45	Барьж байгуулах тоглоомоор эд зүйлс өрж бүтээх, тоглох			

ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

Цэцэрлэгийн нэр, дугаар.....Бүлэг.....
Хүүхдийн овог, нэр.....Хүйс.....Хүүхдийн нас.....сар.....
Үнэлгээ хийсэн огноо.....

II ТҮВШИН

Тухайн чадварыг эзэмшсэн байдлыг “√” гэж тохирох шалгуурт тэмдэглэнэ.

№	Чадвар	Чадаж байна	Хараахан чадахгүй байна	Чадахгүй байна
		Нийгэмшихүй		
1	Дуртай, дургүй, сонирхож байгаагаа илэрхийлэх			
2	Өдөр тутмын үйл ажиллагаа (жижүүр хийх, тоглох гэх мэт)-нд бүтээлчээр, бие даан оролцох			
3	Сэтгэлийн хөдөлгөөнийхөө учир шалтгааныг тайлбарлах			
4	Асуудал, зөрчлийг өөрийн хэр хэмжээнд шийдвэрлэх			
5	“Би” бусдаас ялгаатай гэдгээ мэдэрч таних, ойлгох, өөрийнх нь үйлдэл бусдад нөлөөлж буйг мэдэж харилцах			
6	Насанд хүрэгчидтэй мэндчилгээ, талархлын үгс хэлж харилцах, шаардлагатай үед тусlamж хүсэх, хүссэн тохиолдолд тэдэнд туслах			
7	Бусадтай хамтран тоглох, ажил үйл гүйцэтгэх			
8	Тоглоом наадгай, эд зүйлээ хуваалцах, ээлжээ хүлээх, хамтрах, өөрөөсөө ах, эгч хүүхэдтэй хүндэтгэлтэй харилцах			
9	Цэцэрлэгийн амьдрал, үйл ажиллагаанд оролцох			

10	Хүмүүс (хүүхдүүд) хүйс, царай зүс, зан ааш, чадвар, биеийн онцлогоороо ялгаатай гэдгийг мэдэх, хүлээн зөвшөөрч харилцах			
11	Хийж буй ажил үйлдээ оролцох хугацаа нь уртсах, сонголт хийх, 2-3 шатлалтай зааврыг ойлгож биелүүлэх			
12	Тоглоомын болон ангийн дүрмийг ойлгож, бусдын сануулгатайгаар мөрдэх			

Хөдөлгөөн, эрүүл мэнд

13	Орон зайн баримжаалан алхах, гүйх хөдөлгөөнийг хослуулах			
14	Хоёр хөл дээрээ тодорхой (2 метр орчим зайн туулж) зайд үсрэх, өөрөөсөө өндөр зүйлд үсэргч хүрэх			
15	Саадыг давж мөлхөх, өндөрлөг зүйл (гулсуур, налуу шат гэх мэт) дээр авирч гарах, давж буух			
16	Бөмбөгийг дамжуулах, дээш шидэх, барьж авах			
17	Дасгал хөдөлгөөнийг дарааллын дагуу хийх			
18	Нарийн замаар биеийн тэнцвэрийг хадгалан алхах, үсрэх			
19	Гар хуруугаараа энгийн үйл (хаалга цоожлох, шүр хэлхэх, таглааг эргэдэж таглах, цэцэг услах, товч товчлох, бүсээ бүслэх гэх мэт) гүйцэтгэх			
20	Бусдыг сануулгатайгаар гарцаа дарааллын дагуу угаах, хоолойгоо зайлах			
21	Өөрийн эрүүл мэндэд хортой зүйлсээс зайлсхийх, эрүүл мэндээ хамгаалах үйлдэл (түүхий ус уухгүй байх, ханиадны эсрэг массаж хийх гэх мэт)-үүд хийх			

Хэл яриа

22	Орчны дуу авиааг ялгаж сонсох, дуурайх			
23	Өдөр тутам хэрэглэгддэг үгсийн утгыг ойлгох, яриандаа хэрэглэх			
24	Энгийн ба дэлгэрэнгүй өгүүлбэр ойлгох, хэлэх			
25	Үзэж харсан, оролцсон үйл явдлынхаа тухай бусдад ярих			
26	Уншиж, ярьж өгсөн үлгэр, өгүүллэгийн агуулгыг ойлгох, өөрийнхөөрөө давтан ярих			
27	Үйл явдлыг харуулсан зургийн агуулгыг ойлгох, тайлбарлан ярих			
28	Харандаагаар хүрээнээс гаргахгүй будах, цэг холбон зурах			

Байгаль, нийгмийн орчин

29	Орчны юмсын онцлог, шинж чанар (хатуу, зөвлөн гэх			
----	---	--	--	--

	мэт)-ыг нэрлэх			
30	Орчны ургамал, гэрийн тэжээмэл амьтдыг онцлог шинжээр нь таньж ялгах, тайлбарлах			
31	Ямар улирал болж байгаа, тухайн үед цаг агаар, амьтан, ургамалд ямар өөрчлөлт гардгийг сонирхох, тайлбарлах			
32	Өөрийн аймаг, хот, дүүрэг, сум, хүмүүсийн ажил хөдөлмөрийн тухай ярих			

Математикийн энгийн төсөөлөл

33	Тоолох, тоогоор нь харьцуулах, нэмэгдүүлэх, хорогдуулах, дэс тоо хэрэглэх			
34	Энгийн хэрэгсэл (харандаа, бичгийн хавчаар гэх мэт) ашиглан эд зүйлсийг хэмжих			
35	Эд зүйлсийг аль нэг шинж чанаараар нь (хэмжээ, хэлбэр, дурс, өнгө, хийсэн материал зэргийн аль нэгээр нь) ангилах			
36	Өөрийн байрлал (өмнө, хойно, баруун, зүүн) -аас бусад юмсын байрлалыг тодорхойлох			
37	Хоногийн хэсгүүд (өглөө, өдөр, орой, шөнө)-тэй холбоотой үг хэллэгийг яриандaa хэрэглэх			

Хөгжим, дүрслэх урлаг

38	Өөрийн мэддэг дуу болон хөгжмийн аялгууг сонсоод таних, тохирох хөдөлгөөн хийх			
39	Дууг дагаж, багш хүүхдүүдтэй хамтран дуулах, бусдыг сонсож дууг зэрэг эхэлж, төгсгөх			
40	Дуу, хөгжмийн хэмнэлийг энгийн хөгжмийн зэмсэгээр дагаж тоглох (бөмбөр, шигшүүр, дуут мод зэрэг)			
41	Дуу, хөгжмийг ойлгож байгаагаа хөдөлгөөнөөр илэрхийлж бүжиглэх, дүрээр илэрхийлэх, хэмнэлд тохируулан багшийн зааврын дагуу хөдөлгөөнөө гүйцэтгэх, эхлэх, дуусгах			
42	Зурах багаж хэрэгслээ сонгох, төрөл бүрийн материал (харандаа, будаг, бийр эсгий бал гэх мэт) ашиглан олон аргаар зурж дүрслэх			
43	Баримлын шавар, зуурмаг, цас, элсээр хялбар бүтэцтэй (2 ба 3-аас доошгүй хэсгээс бүтсэн) зүйлс дүрслэх			
44	Үндсэн дүрс хайчлан эд зүйлс, амьтан, ургамал дүрсэлж наах			
45	Барьж байгуулах, эвлүүлж угсрал тоглоом, гарын доорх, байгалийн материалаар бүтээл хийх			

ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХУУДАС

Цэцэрлэгийн нэр, дугаар.....Бүлэг.....
 Хүүхдийн овог, нэр.....Хүйс.....Хүүхдийн нас.....сар.....
 Үнэлгээ хийсэн огноо.....

III ТҮВШИН

Тухайн чадварыг эзэмшсэн байдлыг “√” гэж тохирох шалгуурт тэмдэглэнэ.

№	Чадвар	Чадаж байна	Хараахан чадахгүй байна	Чадахгүй байна
Нийгэмшихүй				
1	Санаа бодлоо илэрхийлэх, хамгаалах			
2	Тоглох, сурах үйлд бодож сэтгэх, эрэл хайгуул хийх, эхэлснээ дусгах			
3	Үүр бухимдлаа (бусдыг гомдоохгүй, түрэмгийлэхгүй) үгээр илэрхийлэх, өөрийгөө ойлгуулах			
4	Тоглох, ажил үйл гүйцэтгэх явцад тулгарах асуудлыг бие даан шийдвэрлэх, асуудлыг шийдвэрлэх боломжит хувилбаруудыг санал болгох			
5	Хүмүүсийн сэтгэлийн хөдөлгөөн өөр өөр байдгийг ялган хэлэх, зохицон харилцах			
6	Насанд хүрэгчдээс сонирхсон зүйлээ асуух, хүсэлт гүйлтиг нь биелүүлэх, хүндэтгэн харилцах			
7	Санаа бодлоо бусдад ойлгуулан, найзууттайгаа найрсаг, нээлттэй харилцах			
8	Бусад хүүхэдтэй багаар үйл гүйцэтгэх, өөрөөсөө бага насынханд туслах, халамжлах			
9	Өөр өөр орчин (бусад анги, танхимд, шинэ хүүхэдтэй)-д дасах, үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцох			
10	Өөр хэл, соёлтой хүмүүсийг сонирхох (асуулт асуух), тэдэнтэй хүндэтгэлтэй харилцах			
11	Өгсөн зааврыг анхааралтай сонсож, биелүүлэх, хийж буй зүйлээ дуусгах, санаачилгаараа үйл гүйцэтгэх, дүрэм, заавар зохиох			
12	Гэр бүл, цэцэрлэг, анги, олон нийтийн газарт тогтсон дүрэм, журмыг баримтлах			
Хөдөлгөөн, эрүүл мэнд				
13	Алхалт, гүйлтийг янз бүрээр (өлмий дээр алхах, ухарч алхах, хөлийг хойш хаяж гүйх, хөлийг солбиж гүйх гэх мэт) гүйцэтгэх, чиглэл, хурдаа өөрчлөн гүйх			
14	2 хөлөө нийлүүлэн олсны хоёр талд гарч үсрэх, саадыг давж үсрэх, өндөр (30 см)-т харайх			
15	Янз бүрээр мөлхөх, хананд тогтоосон шатанд авирч гарах, буух			

16	Бөмбөгийг бай руу чиглүүлэн шидэж онох			
17	Хөдөлгөөнийг орон зайд зохицуулан бусадтай хамтран гүйцэтгэх			
18	Алхах, үсрэх, харайх, шидэх зэрэг хөдөлгөөн гүйцэтгэхдээ биеийн тэнцвэрээ хадгалах			
19	Гар хуруугаараа нарийн, хүндэвтэр үйл (хайчлах, эвхэх, гутлаа үдэх, шагай няслах, үсээ сүлжих, уяж зангидах гэх мэт) гүйцэтгэх			
20	Гараа бие даан дарааллын дагуу угаах, шүдээ насанд хүрэгчдийн дэмжлэгтэйгээр угаах. Бие зассаны дараа ариун цэврийн цаас хэрэглэх			
21	Гэмтэж болзошгүй үйлдэл (малын хөлөөс хол байх, машинаас болгоомжлох гэх мэт)-ээс зайлсхийх, биед сайн, муу хүнсийг ялгах			

Хэл яриа

22	Хэлний авиа (үгийн эхэн, төгсгөлд орсон)-г ялгаж сонсох, зөв дуудах			
23	Ойролцоо дуудлагатай үг, урт, богино эгшигтэй үг, эсрэг утгатай үгийг ойлгох, яриандаа хэрэглэх			
24	Зөв бүтэцтэй өгүүлбэрээр ярих			
25	Санаа бодол, үзсэн, оролцсон үйл явдлаа ойлгомжтой, тайлбарлан ярих			
26	Үлгэр, зохиолын үйл явдлыг ойлгомжтой, дэлгэрэнгүй ярих, зохиомжлон ярих			
27	Орчиндоо байгаа тэмдэг тэмдэглэгээг мэдэх, утгыг тайлбарлах			
28	Энгийн зурлага бичих			

Байгаль, нийгмийн орчин

29	Орчны юмсын, ялгааг таних, илрүүлэх			
30	Ургамал, амьтныг хайрлах, арчлах			
31	Улирал, цаг агаарын байдалд тохируулан хувцаслах, хийх үйлээ (нартай үед сүүдрэвчин дор тоглох, бороотой үед шүхэр барьж явах) тохируулах			
32	Өөрийгөө ямар үндэстэн гэдгийг хэлэх, бусад үндэстнээс юугаараа ялгаатайг тайлбарлах			

Математикийн энгийн төсөөлөл

33	Тооны цифр, тэмдэг тэмдэглэгээ хэрэглэх, хялбар бодлого (нэгээр нэмэгдүүлах, хороогдуулах) зохиох, бодох			
34	Төө, сөөм зэрэг уламжлалт хэмжүүр ашиглан эд зүйлсийг хэмжих, шингэн бутармаг зүйлсийг тохирох хэрэгсэл (халбага, аяга, шанагаар гэх мэт)-ээр хэмжих			

35	Юмсыг хоёр буюу түүнээс дээш шинж чанараар нь (том, гурвалжин дүрс эсвэл улаан дугуй дүрс гэх мэт) ангилах, дараалуулах, давтамж үүсгэх			
36	Нэг юмсын байрлалаар нөгөө юмсын байрлалыг тодорхойлно, харааны баримжаагаар юмсын хол, ойрыг төсөөлөн тооцоолох			
37	"өнөөдөр", "маргааш", "өчигдөр" гэсэн цаг хугацаа заасан үгсийг ялгах, хэрэглэх, үйл явдлын үргэлжлэх хугацааг баримжаалах			

Хөгжим, дүрслэх урлаг

38	Хөгжмийн хэмнэл, хурдан удаан, чанга сулыг ялган сонсох, дуу авиа, хөдөлгөөн, үгээр илэрхийлэх (алга таших, толгой дохих)			
39	Дууг өнгө, хэмнэлийг алдалгүй хөгжмийн хамсраатай болон хамсраагүй дуулах			
40	Дуу авиа, зан байдал, хөгжмийн хэмнэлийг энгийн хөгжмийн зэмсгээр илэрхийлэн тоглох			
41	Дуу, хөгжмийн агуулга, дүрийн онцлогийг хөдөлгөөн, нүүрний хувирлаар илэрхийлэн харуулах, аялгууны хэмнэлд тохируулан хөдөлгөөн гүйцэтгэх			
42	Хүрээлэн буй орчны юмс, үзэгдэл, үйл явдал, санаа бодлоо зургаар илэрхийлэх, бусадтай хамтран бүтээл хийх, зурж буй зүйлдээ бүтээлчээр хандах			
43	Баримлын шавар, зуурмаг, цас, элсээр эд зүйлс, хүн, амьтан дүрслэх			
44	Төрөл бүрийн материал (цаас, картон, бөс даавуу, үр жимс)-аар бүтээлчээр дүрслэн наамал хийх			
45	Барьж байгуулах, эвлүүлж угсралт, бүтээсэн зүйлсийн агуулга, дүрслэлийг баяжуулах			

-----оОо-----

ЗАРИМ НЭР ТОМЬЁОНЫ ТАЙЛБАР

Нэр томьёо	Тайлбар
Сайжруулсан сургалтын хөтөлбөр	Сургуулийн өмнөх боловсролын түвшинд хүүхдийн хүрэх үр дүн буюу эзэмших мэдлэг, чадвар, дадал, хандлага, хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлсон сургалтын баримт бичиг
Чадамж	Мэдлэг, чадвар, хандлагын цогц
Чадвар	Эзэмшсэн арга туршлагаа ашиглан, аливаа үйлийг гүйцэтгэх үр дүй
Сургуулийн өмнөх насны хүүхэд	Цэцэрлэгт хамрагдвал зохих 2-5 насны хүүхэд
Суралцахуйн чиглэл	Хүүхдийн бүх талын хөгжлийг хангах сургалтын бүрэлдэхүүн хэсэг
Суралцахуйн зорилт	Суралцах үйл ажиллагаагаар хүрэх үр дүн
Сурах үйл ажиллагаа	Хүүхдийн танин мэдэх, төлөвших үйл, үйлдлийн цогц
Сургалтын арга зүй	Суралцахуйг дэмжих үйл ажиллагааны арга, арга барил, аргачлалын цогц
Сургалтын технологи	Сургах, сурах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх үйлийн оновчтой горим, эрэмбэ дараалал
Сурах арга барил	Хүүхэд сурах үйл ажиллагаагаа төлөвлөх, зохион байгуулах, үнэлэх үйлийн цогц
Хичээл	Суралцахуйн чиглэл бүрээр зохион байгуулах сургалтын үйл ажиллагаа
Хөгжүүлэх үйл ажиллагаа	Цэцэрлэгт өдрийн дэглэмийн дагуу явагдах бүхий л үйл ажиллагаа
Цэцэрлэгийн үзэл баримтлал	Тухайн цэцэрлэгийн хамт олны хүүхдийг хөгжүүлж төлөвшүүлэх ажлын шийдэл, онцлог арга ухаан, өдөр тутмын ажилдаа баримтлах удирдамж
Цэцэрлэгийн сургалтын хөтөлбөр	Сургуулийн өмнөх боловсролын сургалтын сайжруулсан хөтөлбөр, Цэцэрлэгийн үзэл баримтлалд үндэслэн орон нутгийн болон тухайн цэцэрлэгийн онцлог, хүүхдийн хөгжлийн хэрэгцээг тусган боловсруулсан сургалтын хөтөлбөр
Үнэлгээ	Сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явцад болон эцэст хүүхдийн эзэмшсэн чадамжийн төвшинг хэмжин тогтоох арга хэрэгсэл

----Оо----